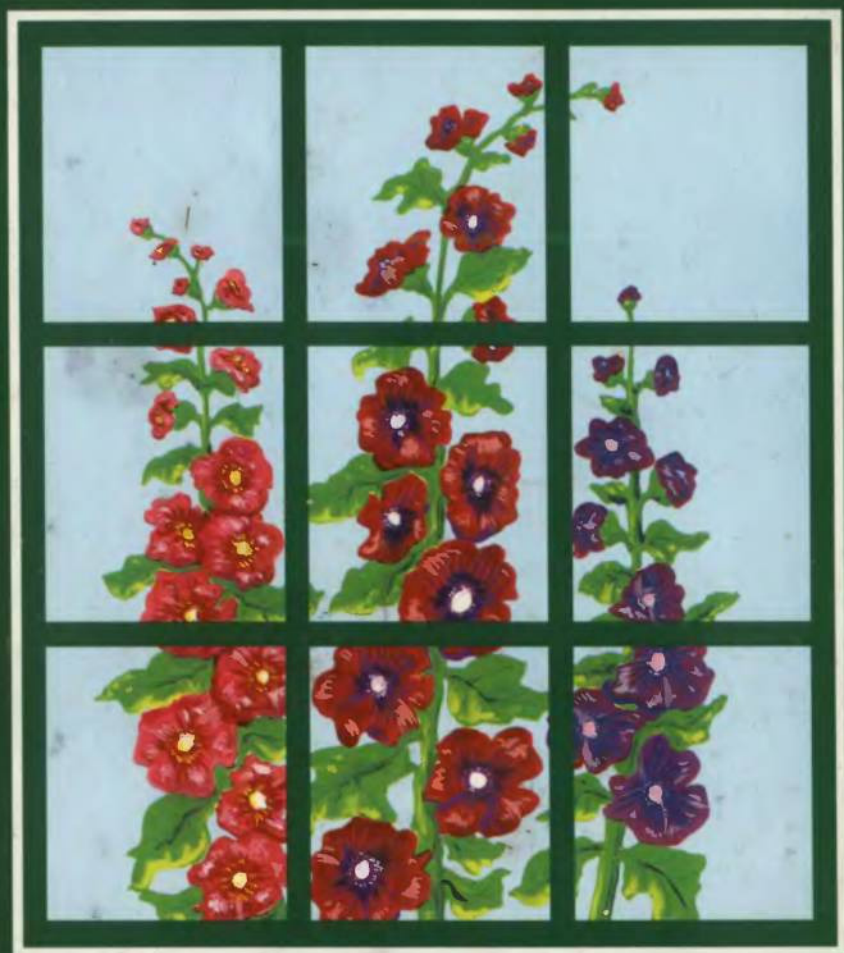
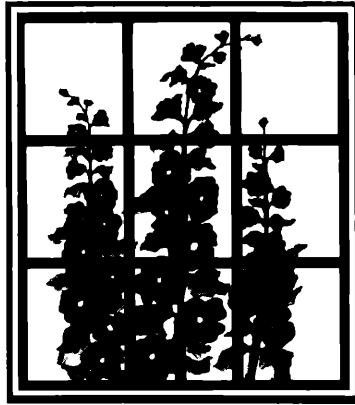

Іванна Савицька

З МОГО
ВІКНА

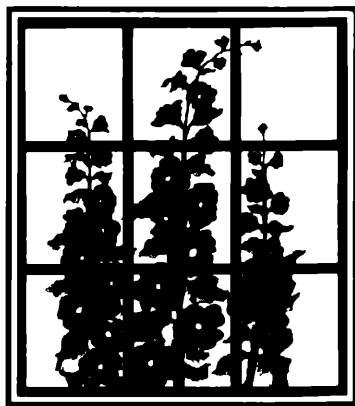
IVANNA SAWYCKA

FROM MY WINDOW

JOYFUL AND SAD SKETCHES DIRECT FROM LIFE

ІВАННА САВИЦЬКА

З МОГО ВІКНА

НАСТРОЄВІ ЕСКІЗИ МАЛЬОВАНІ НА КАНВІ ЖИТТЯ

Library of Congress Catalog Card Number: 93-72541.

Обкладинка — Роман М. Завадович
Художнє оформлення — Роман Брух

Замість передмови

(уривок листа з 9-го грудня, 1988 р.)

„...Я був би дуже радий, якби почув, що Ви приготівляєте нову свою книжку. Адже Ви маєте талант, легкість пера, легкий безпосередній стиль, добра й нештучно-закучерявіла мова, а фабули завжди знаходите. Подумайте — пишу поважно і щиро“.

Ваш

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Михайло Кощинський", written in a cursive style with a horizontal line underneath.

САМА ПРО СЕБЕ

Я вперше побачила світ на Лемківщині, в селі Опарівка, пов. Стрижів, у священничій сім'ї о. Олександра і Марії з Дрималиків-Трешневських. Мене назвали Йоанною, і так написано в метриці. Хто і коли зробив з мене Іванну, не пам'ятаю.

Кому цікава дата мого народження, хай погляне до трьох енциклопедій (В. Кубійович, Д. Струк, В. Маркусь), там усе ясно написано.

Читати й писати навчила мене в перемиській гімназії Дівочого Інституту, моя улюблена вчителька української мови, близька родичка Богдана Лепкого, св. п. Марія Гривнакова, і вона познайомила мене з письменником в купелівській місцевості Черче, де Лепкі мали літню, стилеву „палатку”.

Лепкий тоді сказав: — Марія мене впевняє, що ви маєте талант, і я так думаю, прочитавши деякі ваші вірші, та талант треба шліфувати, випещувати, вигойдувати, як маленьку дитину. Вам треба багато читати старих і нових авторів, не наслідувати, а шукати власного вислову, терпеливості треба, послідовності і уваги до кожного слова. Ви певно знаєте, що перо — то знищальна і будівельна сили. Пером можна зранити і скалічити навіть, і можна гоїти ним рани. Не знущайтесь над читачем довгими монологами, бо читач того не любить. Усміхніться до нього часом і подайте працівникам пера приязно руку... Я слухала Богдана Лепкого і мотала те все „на вус”.

Після матури (1932 р.) я рішила не турбувати батька довгими й коштовними студіями, стипендій тоді не було. Старша за мене сестра Дарія сиділа в хаті п'ять літ без праці, згорнувши до шухляди диплом з педагогіки (Краків). Я вибрала дворічну косметичну школу ім. Єлизабет Арден у Кракові, і склавши кінцевий іспит скоро дістала працю. Але доля покермувала інакше. Одного дня (як у казках буває), приїхав до Львова із Праги „Князенко на білому коні” і забрав мене до свого музичного цар-

ства. А царства, як усі, не тривають, не процвітають вічно. Прийшли несподівані удари, зміна стилю життя, і турбота за хліб насущний. Я дісталась на працю до Організації Об'єднаних Націй у Нью Йорку. Працюю там повних дванадцять років, п'ятикратно виїжджаю до Європи на закупа мистецьких експонатів народів, членів ООН, зустрічаю цікавих людей, бачу широкий світ (Лондон, Париж, Рим, Атени, Букарест, Дубровнік, Сарасво, Київ і таким чином заповняю прогалину покинутих колись студій. І тут поставимо крапку, перейдемо врешті до пера.

Мій перший нарис „Жебрачка” появився в журналі „Вогні”, коли мені було сімнадцять років. Дещо згодом редактор Юліян Костюк відкрив для мене „дитячий куточок” в католицькій газеті „Український Бескид” у Перемішлі. Моє прізвище було тоді Іванна

Трешневська. Згодом, редактор о. Семен Їжик запросив до співпраці в журналіку „Мій Приятель”, і та співпраця тривала 17 років (Львів-Вінніпег). Редактор Михайло Таранько запросив писав читачам „Світу Дитини”. Марія Пастернакова — до „Українського Дошкілля”.

Прийшла війна, втеча до Німеччини і виїзд до Америки. Перша моя стаття — есей „Без рожевих окулярів” появилася у „Свободі” за редактора Луки Мишуги в 1951– 52 р. І саме у „Свободі” друкуюся і посьгодні. Репортажі, оповідання, спогади, гуморески і колонка „З мого вікна”. Теми різні, як події у житті, не схожі одна на одну. Я вдячна покійному вже редакторові І. Кедрінові за постійну піддержку й заохоту писати.

Роман Савицький. Голова роботи Литвиненка, 1947 р.

Зломане дерево.

Книжку „З мого вікна” віддаю на суд читачам.

**СТЕЖКАМИ
В
МОЛОДІСТЬ**

З МУЗИКОЮ У СВІТ (Пам'яті піяніста)

Роман Савицький осиротів, як йому було 11 років життя. Мати, вдова по священику, ледве в'язала кінці з кінцями, годуючи обідами самотніх професорів в гімназії.

Малий Роман, який вивчав гру на фортепіяні від сьомого року життя, читав плавко ноти, грав нескладні, клясичні композиції, любив імпровізувати, бо музика була його життям. От і зродилася у когось думка пошукати хлопчині заробітку у місцевому, самбірському кіні. Фільми були тоді німі, музику творили живі люди. Управа кіна, прослухавши хлоп'ячу гру, погодилася на юного піяніста, але тут прийшла заковика, хлопцеві потрібний був дозвіл на гру (дві години кожного вечора), від директора школи. Дозвіл такий Роман справді дістав, і юного піяніста ховали з піяніном за кулісами сцени, щоб публіка не бачила за клявішами малого підростка-учня.

З наукою у гімназії було тяжкувато, писати домашні задачі справді не було коли, але ласкаві професори дивилися на все крізь пальці. Професор математики раз навіть сказав таке:

— Ти, Романе, знов понаписував якісь нечувані нісенітниці, математика-науковця з тебе не буде, але ти вчора гарно грав на концерті Шевченка, дістанеш з математики добре.

Роки плили і хлопець підростав. Коли ж у самбірському хорі „Боян“ звільнилося місце диригента, 17-літній гімназист Роман Савицький перебрав у руки паличку диригента.

Покінчивши Вищий Музичний

П'ятилітній піяніст, 1912 р.

Інститут у Львові в класі композитора В. Барвінського йшли заходи вислати здібного хлопця на завершення студій до Праги і тут допоміг (як і багатьом іншим), Добродій і Опікун молоді, Митрополит Андрей Шептицький.

Кожних вакацій, коли Роман повертався з Праги до Львова, складав візиту вдячності своєму великому Добродієві. У просторій кімнаті-залі, на Святоюрській Горі, повній килимів і портретів, сидів Святець за своїм робочим столом, і всміхаючись юнакові назустріч, питався тепло: „Ну як там, Романе? Поступи робиш, фортепіяну пильнуєш? Яка шкода, що не маємо тут інструменту“. Роман виймав із кишені згорнений рівненько папір (свідоцтво закінчення року), із підписом

Р. Савицький, градуант Музичної Академії у Празі, 1932 р.

Роман Савицький при фортепіяні. Прелюдії В. Барвінського.
Нью Йорк, 10 листопада 1956 р.

професора Курца, і було видно, як лице Митрополита ясніло, і добрі очі Його робилися нагло веселими. Митрополит відсував шухляду свого робочого стола, в якій ховалася Митрополіча Щедрість, що була запорукою дальших, у Празі студій.

З тих пір, упродовж цілого (як же недовгого життя, 53 роки), піяніст Роман Савицький пішов з музикою у світ. Львів, Дніпропетровськ, Київ, знову Львів, Франкфурт, табір Карльсфельд, Берхесгаден, Мюнхен, Філядельфія, Нью Йорк, і сливе всюди і скрізь, де відбувалися Листопадові Свята, чи дні в пам'ять Шевченка, чи 22-ге Січня, чи День Мами, а то й, головно, власні

концерти-речиталі, тріо, квартети і отой незвичайний акомпаньямент солістам, такий важливий кожному виконавцеві. Пригадую таких музик, які, чи то гостювали, чи тільки приходили музикувати до нашої скромної хати (Львів-Філядельфія): Євгенія Мозгова, Христя Колеса, Лев Туркевич, Орест Руснак, Зенон Дольницький, Василь Тисяк, Наталія Андрусів, Іванна Прийма, Альфредо-Іван Лисий (з Аргентини), Оксана Сімович, Мирослав Старицький, Євгенія Зарицька, Микола Фоменко й інші. Пригадую також, як захоплювався піяніст голосом Івана Гоша і його зовнішньою появою, проте на музикування з ним ніколи не ставало часу. Велика шкода.

Окрему увагу приділяв піяніст іспитам у 17-ох відділах Українського Музичного Інституту, і ті відділи (філії) працювали сумлінно завдяки добрим педагогам.

Праця над самим собою, то особлива одержимість митця. П'ять годин денно, від 8-ої ранку до 1-ої по полудні, це вправи пальців, і вправи пам'яті, новий репертуар і відсвіжування старого, півгодини перерви і лекції, лекції, лекції, аж до пізнього вечора.

Піяніст Роман Савицький жив музикою, жив для музики, горів для неї і згорів несподівано 12-го січня 1960 року у Філядельфії.

У час буревійних років піяніст (з родиною) покинув Львів, бо займанці напосідали на нього, згодом викляли, як ворога народу, вимаза-

Піяніст Роман Савицький, 1951 р.

ли із списків музик, засудили на жорстоку непам'ять.

І ось, тепер, по довгих, довгих літах, коли засвітилося сонце, вигнанець повернувся до свого Львова, повернувся у звукозаписах до того самого радіо, в якому працював музичним керівником в 1939-44 роках. Оті фортепіянові записи батькової гри пильно беріг син піяніста, теж Роман, і разом із чудом віднайденим фортепіяновим концертом В. Барвінського, Роман Савицький, мол., повіз особисто оці скарби до Львова. Там прийняли їх сердечно, із щирим серцем, і вони (оці награння) вже служать і служитимуть Україні повік.

Самбір. Кінотеатр, де Роман Савицький давав фортепіяннію дострій кінокартині, 1920 р.
Стан на 1994 р.

Фото: Р. Савицький, мол.

УНІКАЛЬНОМУ ЮВІЛЯТОВІ

Людина старіється до вісімдесятого року життя. Тоді рахують її літа, порпаються у минулих подіях, відбирають зерно від половини, іноді саме лиш зерно, бо половини та людина не мала, а дуже часто вихваляють половини, роблячи з неї непроминаючі вартості.

Після вісімдесяти, — життя біжить стрімголов, наче доміно. Сім років більше, чи три менше, — не грає жадної ролі, коли ця людина духом сильна, індивідуальність переростає на дві голови інших, коли вона вповні активна, здорово думуюча, з непомильною пам'яттю, з величезним знанням історії. Такій людині не рахують років, і про такого ювілята будемо зараз говорити.

Коли б ви випадково найшлися о 7-й годині ранку на 17-му поверсі житлового будинку Павла Гука в Джерзі Ситі, Н. Дж., ви б почули якийсь підозрілий стукіт, якусь „музику“ наймодернішого гатунку. Забудьте за модерно музичні звуки! Це письмова машинка, на якій Ювілят вистукує свої статті, дві, а то й три кожного дня, обклавшись англомовною пресою, енциклопедіями і архівними записами своєї таки голови. Коли матеріал готовий, у погоду, в дощ, в буревій, чи снігову кучугуру, Ювілят, одягнувшись святково, вирушає у подорож до редакції „Свободи“.

Літом, — його побачите в ясносиньому костюмі, біла сорочка, синя, смугляста краватка й хустинка в кишені кокетерійно чепуриться, наче біла троянда. В руках невідступна течка.

Крок за кроком Ювілят „чимчикує“ у напрямі редакції „Свободи“, бо там, у тій атмосфері вісток, зо світу, і з громади, в атмосфері схрещення спостережень у кліматі позитивної думки, в кузні перетоплювань старого на нове, він відживає, молодніє...

Поворот (один бльок), — буває різний. Коли день спокійний і погідний, Ювілят посувається цією самою ходою, поступить на пошту вкинути пильні листи, а зустрівши гарненьку студентку, кине їй жменю компліментів, відпочине часочок і піде далі.

Поштова скриньочка Ювілята завжди повна, кореспонденція оживлена сливе з цілою діяспорюю.

У вітряну погоду справа складніша. Легка нагортка, берет і паличка. Є дротяний паркан, якого можна триматися, є ніші у стінах пошти чи банків, куди можна сховатися, і є пілюля, коли її конче треба.

У необхідних випадках редакція шле післанця, і він забирає статті, Тоді цілий день стає довгий і сірий, бракує контакту з людьми, з живим організмом газети.

Не дуже то давно Ювілятові дали почесний (за працю) докторат.
Милій Боже! Невже він так дуже потрібний? Великі люди не вживають жодних титулів.

Іван Кедрин теж не вживав титулу. Його титул — то його ім'я.
Грудень, 1988 р.

Редактор Іван Кедрин в редакції „Свободи“.

З ПОКЛОНОМ У МИТРОПОЛИТА

В Перемиському Інституті для Дівчат особливо піднесений настрій.

Підготова до урочистого концерту в честь Митрополита Андрія добігає до кінця. В робітні „Труд“ гаптарки викінчують образ Богоматері, дар від Марійської Дружини. В кравецькій школі шиється для мене новенький шкільний мундурик з трьома срібними поясками. Я невимовно щаслива. За декілька днів, як репрезентантка перемиської молоді, їду з делегацією старших до Львова поклонитися Великому Митрополитові у побажати йому з нагоди іменин, довгого й кріпкого здоров'я.

Кимось написаний текст привітального слова я скоро засвоїла напам'ять, з усіма потрібними акцентами, з правильним наголошенням слів. Мене навчили низько, граціозно кланятися, рівно і просто стояти з великим букетом рож. Мені наказали дивитися прямо в обличчя Митрополита, говорити голосно, поволі й виразно, цілувати з шанобою перстень і скромно стояти збоку в часі привітів старших.

Всі ті лекції відбувались у директорки за густими, грубими занавісами, і все ще, і все вилазили якісь браки, якісь ледве видні недоліки, що їх приходилось справляти.

За день до виїзду „делегатка“ була готова й чекала нетерпляче на перший у Львові деб'ют.

Митрополит Андрей Шептицький.

— Будь відважна, справуйся добре, — пригадувала на відхіднім директорка, Меланія Бордун, зморщивши по-своєму чоло в ознаку чималої турботи.

— Деклямуй гарно, не постидай нашої школи — строго наказувала терціянка Кася, та ще й наживувала пальцем.

День від'їзду прийшов. На перемиському двірці зібралися всі члени делегації. Всі дорослі, поважні, статечні. Отець канцлер Михайло Грицеляк, Ольга Ціпановська, найстарша представниця громадянства. Від учительства: Марія Гривнакова, Антін Пушкар і Теодор Поліха. Евген Борис, де-

легат від підприємців і ще дві особи, яких імен не в силі вже пригадати.

Між ними дрібне, кирпатеньке дівчатко, коротко підстрижене, з великою тафтовою кокардою, мовчазне і видимо збентежене.

В поїзді не було розмов. Я сиділа на красчку лавки, щоб не пом'яти плісованої спіднички, раз-по-раз обтираючи носики мештиків, що чомусь не хотіли блистити.

Моє серце товклося неспокійно, уста безнастанно повторяли промову і сплітали її з молитвами-просьбами о Божу поміч.

І тільки три срібні пояски на комірі мого мундурка говорили дуже промовисто, що особа — „делегатка“ — від молоді ще дуже, дуже недосвідчена і може трапитись всяке...

Був ясний грудневий ранок. На Святоюрському сквері біліли інеем куші, збивались купками голуби, сновигали за їжею білочки, а сильний вітер обривав з кушів залишки посохлого листа.

І ось ми в просторій митрополичій почекальні, повній важких крісел і великої тиші.

Я ще й ще раз повторюю слова привіту, плутаючи початок, забуваю закінчення, бачу і чую, як відкриваються великі двері, хрищуся і непевними кроками ступаю на червоний килим.

Чому ж той килим такий безконечно довгий, чому колишетесь під ногами? Я іду, здається, сама, а зо стін дивляться на мене чийсь мовчазні портрети, грають-колишуться скельця блискучих свічників, крутяться дзеркала і дорога, устелена килимом, здається вічністю.

А Він, великий, достойний і сивий, з довгою білою бородою, правдивий Святий Миколай сидить ген, за столом, і любо всміхається до мене.

До дитячих очей тиснуться сльози зворушення, радості і безмежного щастя. Я вже близько, ще один крок, ще віддих і мої сльози срібними горошинами зрошують щедро Митрополичу рясу.

Я забуваю за квіти, за промову, за все, ховаюся в обіймах теплих, добрих батьківських, із серцем повним найкращих почуттів, як дар від перемиської молоді.

Так удвоєчко, з букетом у моїх руках, ми приймали делегацію старших. Митрополит добряче вітався зо всіма, розпитував про життя-буття нашого міста, гладив мене по голові, втихомирював, хвалив блискучі пояски, а молоді Перемишля передав найкращий, найцінніший дар — Батьківське Благословення.

МІЙ СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Коли мені було шість років, св. о. Миколай приходив до нас уночі, та не кошином, не з великим мішком, вигукуючи весело го, го, го! Він з'являвся казковою з'явою, якої я ніколи не бачила, але вірила в неї. Чудотворець не лишав на снігу слідів золотої обуви, бо він був невидимим духом, духом добра і любови, якого посилає з неба Бозьо з дарунками для чемих дітей.

Дитяча тодішня допитливість не займалася розслідуванням отих чуд, все безсумнівно сприймалося за правду так, як навчали мама і тато.

— А як він виглядає отой св. Миколай, питала маленька Януса?

— Він прийде в митрі, в золотому фелоні, з білою, довгою бородою, з'явиться опівночі, покладе під подушку дарунки і зараз щезає, бо дітей маленьких багато, а він тільки один...

Звичайно, за тиждень, чи два до приходу святого Чудотворця діти були слухняні, бо непослух, у ті часи, був найбільшою, вартою кари, провинною. За непослух батькам — стоялося часто в куточку, підшморгнувши носиком на знак „сокрушення” і жалю за провину. Не раз діставалося „пляцок” і той „пляцок” у м'яке місце правив за вимір найжорстокішої кари.

Віра в чудотворного св. о. Миколая сиділа в моїй голівці до десятого року життя. Перша зустріч із правдивим св. Миколаєм була в Дівочому Інституті в Перемишлі, при вулиці Татарській, недалеко нашої катедрі. В навечер'я св. Миколая (18-го грудня) 200 дівчат від 10 до 18 років, зібралася в руханковій залі, пригожій для театральних вистав. Там за куртиною шуміли якісь голоси, бігали чийсь ноги, а ми, малі першоклясниці, спрашенно хвилювалися розсівшись на перших кріслах. Час пролітав, і я схопившись із крісла, кинулася за куліси, і тут, віч-на-віч була зустріч із жорстокою правдою. Янголи не

Я і моя сестра, 1914 р.

мали ще крил (крила лежали на столі). Білі, ватяні хмари звисала на шнурочках із стелі, а св. о. Миколай, так дуже схожий на мого професора географії, стояв перед дзеркалом і ліпив до обличчя білу бороду.

Я ледь не зойкнула, і мене швидко прогнали, не розуміючи того, що проганяють раз і назавжди зоряну казку і чар невідомого, містерійного і прекрасного, без яких так важко обійтись не тільки в ранньому дитинстві, але й в цілому житті.

Минали, проходили літа. Св. Миколай то пам'ятав, то забував за мене. По-різному бувало.

Сьогодні, в навечер'я Святого, я, як колись, очима шестилітньої дитини, шукаю отих міражів, отої казки, в сірих сучасних буднів. І вони є. Я бачу старенького, похилого Миколая, все ще у свому фелоні, з митрою і жезлом, у дуже схожених черевиках, як він, задихуючись, бродить по пояс по нашій засніженій землі, як довга й широка. Святий закладає у кожную хагу, у кожен рідний куточок і роздає безцінні дарунки: віру у Всемогучого Бога і зірку Волі.

Лемківський вечір у Філадельфії: І. Савицька і співачка Христя Карпевич.

ЧОРНІ РОЖІ

Вони не росли, не пишалися перед вікнами буйним, запашним кущем, не хилили у вазі обважнілі голівки, як буває на мистецьких картинах.

Чорні рожі, напоєні наболілістю серця, материною ласкою, нещасливим коханням і тугою, розквітали орнаментом на рукавах сірих сорочок.

Це про село Корчин, сокальського повіту.

Вийдеш бувало на вигін, що тягнеться зараз за школою, а там дівчатко років вісім і більше, пасе — доглядає гусей і в нього сорочинка на проста, не біла, а в чорні, дрібнесенькі рожі.

А в неділю, як Параня збиралася до церкви, як чесала раненько чорне, довге волосся, обов'язкво із проділом над обгорілим чолом, як заплітала волосся у тугі коси, та ще й підмашувала його, щоб гарненько блистіло, тоді у світлицю всупало потайки щось святе, недоторкане, щось величне, вступала безшелесними кроками мамина спадщина.

Параня з набожністю відкривала „бамбетель”, скрині в сироти не було. Він дихав млісною стариною, запахом зілля і рум'янку, ховаючи сирітське придане: коралі, спідниці, сорочки з чорними рожами. Це все по мамі, по бабуні.

Однієї неділі сорочка до церкви льняна, тонка, аж прозора від старости, другої — сіра, важка, шойно вишита рожами, на вечірню ота з виноградом та ще й з вусиками, теж чорними.

Безрукавних камізельок „сачків” у Парані чотири, або й більше. Їх припасовувала до дівочого стану корчинська шваля, що знала краєцьке діло. Іноді до Параниних „сачків” добавляла, про свято, краєчок чорного оксамиту і безліч дрібоньких гудзичків-горошинок, що блистіли-світилися, мов ті діаманти...

Чорно вишиті корчинські сорочки мали свою історію, що береглася між людьми зворушливим, може й правдивим переказом.

— Давним-давно пропав на війні хлопець. Засмучена дівчина, що була його нареченою, носила по ньому жалобу, сіру льняну сорочку без барвистого вишиття.

За рік, чи два, вишила ота дівчина уставки з чорними рожами, а далі, розкинула рожі уздовж цілих рукавів.

Чорне вишиття сподобалося дівчатам і воно лишилося в Корчині традиційним сільським звичаєм.

Повернулося, закрутилося Паранине життя, мов ті жорна, що мололи колись в Корчині добірне сокальське жито.

Чорне лискуче волосся побіліло, посивіло, остався проріджений вузлик. Поблідли волошкові очі, що колись чарували гарних корчинських хлопців. Поморщилося гладеньке лице, прийшла старість.

Там, у далекому Корчині і сліду по школі не зостало. Немає Параниного „бабметля”, що в ньому ховалися старі скарби. Нема вже сачків, нема хвартушків, старанно зложених в грамонійку, нема бабуних коралів...

Все пропало, все у війну погоріло.

У тих сорочках не тільки домашнє полотно, чорна нитка і чисте вишиття, без однієї помилки.

У чорних рожах, як і у кожній вишивці, що сягає давніх часів, зберігалася чиясь душа і серце, чиясь пісня, молитва, чиясь доля щаслива і гірке, сирітське безталання.

ДО ТІТКИ НА ВАКАЦІЇ...

Поїзд сопе й важко дихає, зупиняючись на залізничній станції Кристинопіль. Це Сокальщина. Східцями сходить молоденьке дівча і ледве двигає кошикову валізку. Солом'яний, м'який капелюшок заслоняє чоло, притілює дівчині брови, що в'ються буйно й неслухняно, ховаючись у кучерях волосся. Їдкий, залізничний дим заважає дихати, заступає дорогу, то ж ноги грузнуть у стацінному жужелі, забруджуються нові сандалі. Яка шкода!

Першою зустрічає приїжджу жовта, весела настурція. Це знак, що правильно висіла, що це таки Кристинопіль.

Стаційний будинок під червоною черепицею, все той самий. Дерев'яні скриньки на підвіконні кучер'явіють квітом, а зелені листочки настурції, круглі, мов серце, так і нашіптують про якісь вакаційні пригоди, що завершаться згодом карткою з поздоровленням, в якій накінці, буде багато крапок... Ах, ті крапки! Чого вони тільки не говорять...

Дівчатко, — це я, саме тепер по maturі, а тітка Нуся і вуйко Тома (народні вчителі), — мої найдорожчі, найдобріші і найсердечніші опікуни, в чіїх обіймах ховалося моє дитинство, і тепер сховається моя „зрілість“, завітчана натуральним свідоцтвом. Це ж вакації!

А ось надбігає Мартин у вишитій сорочці, здоровий, кременний, сільський красень, тримаючи в міцних руках парадний батіг із зеленожовтим кутасиком.

— Панночко, — а де ж ви, поїзд вже рушив, а вас за тим димом не видно.

— Не журіться, Мартине! Я є, та ще й не сама, а з валізкою. Мартин хапає моє вакаційне добро цупкою долонею, обтирає спітніле чоло, і сипле мені компліменти;

— Та ви, панночко, щоб не наврочити, уже виросла, покращала, хутко й дівувати почнете. Ну що ж, літа, мов оті горобці, летять наосліп...

Я сміюся, стрибаю зграбно на бричку, сідаю біля Мартина, і пара гладеньких каштанів несе мене швидко до тітки.

Максим, тітчин сусід, мовчазний, не заважає у нічому, а я, зараз таки за підмиськими хатами, вся у захваті, вся поринаю у гущу сокальської, стиглої пшениці, зриваю маки, ромени, блукаю по сосновому лісу, що коронами торкається хмар. Я збиваю мухоморам шапки, щоб не труїли людей, качаючись по м'якій сіножаті, загортаюся білою марлею легеньких, гусячих пер, що від них аж біло на вигоні, я вся у природі, в її нетлінному царстві й красі, — а пара гладеньких каштанів несе мене, несе й несе до тітки Нуся на вакації...

Під широкими липами розвішений традиційний гамак. Це така сітка із шнурків, що ніби не дає мені, далеко від школи, тікати. Та чи є така сітка із найсильнішого шнурка, яка не давала б тікати людським думкам? Вони повсякчас вириваються із шнуркових обіймів, пробивають неозорі простори, перепливають моря і океани, летять у минуле й у прийдешнє з легкістю ластівки, із звинністю метелика, що щойно вхопився жити.

А гамак колишеться і колишеться... Літа за літами плывуть...

* * *

— Мартин уже приїхав, уже чекає, — каже Ганя, — Не плачте, пані, не горюйте, все воно піде до кращого. Бог нас у біді не опустить.

Мартин подає мені руку, помагає сідати на воза, (уже не на бричку, а на віз). Я вся тремчу від зворушення і від сердешної муки... Мартинові плечі зігнулися низько дугою, сірак пошарпався, сиве волосся звисає до плеча. Навіть батіг чомусь без кутасика, конячка тільки одна.

— А я вас, пані, не впізнав! Лець постаріли...

— Постаріла? Та що ви, Мартине бредете?

Я виймаю з торбинки люстерко, й приглядаюсь чужій особі... Волосся чомусь-то побіліло і солом'яний капелюшок пропав, очі прив'ялими айстрами споглядають на світ, вуста не сміються, тільки брови, оті неслухняні брови, все ще бунтуються, все ще хочуть подобатись...

Мартин, — на цей раз, говіркий. — А оця церква, — лець розвалена, так і всілася у чорну землю, а вашу тітку і вуйка повезли першими... Сосновий ліс що за школою, і за моїм городом, згорів дочиста. Все господарство пропало...

Тепер я знаю, чому в Максима немає на руці пальців...

— І картоплі ніхто не садив, і пшениця лежить не пов'язана...

— Швидше, швидше, Максиме, може здоженемо минуле.

— Здоженемо? А борони нас Боже від минулого. Поїдемо, пані у майнутнє, коли не ми, то наші діти, чи внуки. Поїдемо бричкою і каштанами...

Віз підскакує на гостинці і здалеку видніє станція. Червоною написсю червоніє Червоноград.

— Господи милий! А де ж подівся Кристинопіль?

Здалеку світяться світла, сопе льокомотива і хмари диму накривають мене сірим, пекучим рядном.

— Купіть, пані суниці, — просить малий хлопчина.

— Не їжте суниць, — кличе із воза Мартин, і його голос сиплеться різко осторогою.

Мій погляд востаннє припадає до жовтої настурції, з круглими, мов серце, листками, що так безсердечно нагадують безжурні вакації у тітки...

РІЗДВАНЕ МЕРЕЖИВО...

Сягаю жменею у роки, мов у пропадисту кишеню, і вигребую з неї дорогоцінну знахідку, блискучий, золотий горішок — моє дитинство...

У лемківському краю, у відлюдному, тихому селі, що причепилося сірою латкою до гори Ворочень, недалеко Сянока, жило мале дівчатко. В серці тієї дитини жевріла передсвяточна надія на чудову, небесну ялинку, яку мав принести янгол. Надія і сумнів часто мінялися, і змагалися зо собою, напуваючи водночас бідне, дитяче серце отією непевністю і болістю на саму згадку про нездійснену мрію.

...Принесе янгло ялинку, чи може забуде цього року? А як він пропхає таку велику ялинку крізь наше невеличке вікно? Чи засвічують свічки вже в небі, чи щойно тут, у кімнаті. А дзвіночок який? Золотий, чи може такий, як має наш паламар...

Потиху, непомітно відхилию вікно під фіранкою, щоб було зручніше янголяті...

Мама втомлена варенням, їй болить голова, мусить на часок положитися, відпочити крихітку, а ти — (каже до мене), — сиди в кухні, оглядай „Світ дитини“ і молися, молися, молися...

Крізь вікна сипляться ясні, іскристі зорі, заглядають до нас, і білі, пухнаті сніжинки сідають віночком довкола віконної шибки. Кухонні пахощі заливають всю хату і так якимось тихо, наче в порожній церкві, наче на „казані“, коли ніхто не хропе...

Тато вдягає реверенду, мама, „збудившись“, відчіпляє запасочку, гладить волосся. Я вже в новій сукенці, з кокардою на вершку голови, сестра без кокарди, ледь-ледь, і буде гімназисткою. Молимося, і сідаємо за довгий святковий стіл. Наша Ганя вечеряє з нами. Вона скинула білу хустину, пришпилила розбурхані коси „гарнадлями“, тихо похлипує, втираючи заплакані очі шорстким і червоним пальцем. Сльози скапують на гердан, і блистять як гердан. Я навіть знаю, чому наша Ганя плаче. Вона журиться, чи прийде янгол з ялинкою, чи ні. Добряща Ганя. Певно, що прийде, кожного року приходиться, хіба що — ти, Янусю, була часами непослушна... (так каже мама). Вона виходить до кухні кинути в ринку свіжі, з капустою „пироги“. Довго варяться „пироги“, і мами довго немає, і нагло — дзвонить дзвіночок, відчиняються за портъерами двері, і ясна, мов сонце ялинка стоїть-блистить мерехтливою з'явою. Вона ще тріпочеться бідна, ще гей би тремтять гілки, а може трясеться від зимна...

Ми кидаємось до ялинки бігцем. Я, сестра, Ганя, тато, на самому

кінці вбігає мама, така розпромінена, така щаслива. Мені відіймає мову, бо все таке чудотворне, таке незвичайне, небесне...

Горішки подібні до тих, що ростуть у нас на городі, тільки всі золоті, лискучі, на тоненьких шнурочках, не простих, а золотих... Тістечка з діркою так чудодійно пахнуть, а цукерки всі в паперцях, у бібулках, з тоненько тятим бережком, ще й зірочка на цукерку. Небесний пташок (жовто-зелений) тріпотить біленьким, райдужним хвостиком, наче весело співає. Золоті павучки, червоні яблунька, фіги, лискучі, барвисті дзвіночки, зоря на самому вершку і янгольське волосся розсипане щедро по гильцях. Бідний, бідненький янгол. Полинув до неба без волосся, лисенький полинув, бо все осталося тут.

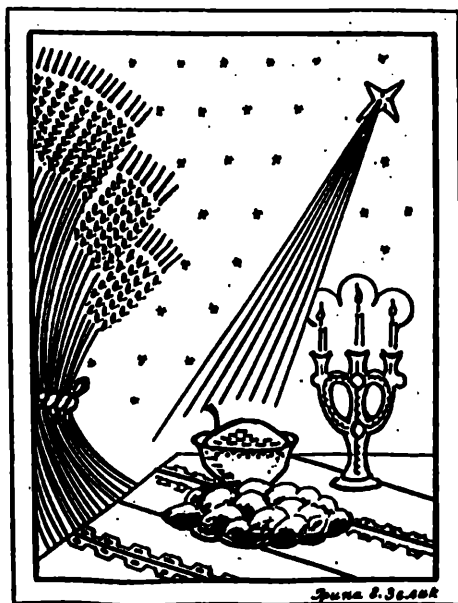
Свічечки засвічує мама, кручені, наче карбовані, білі, сині, червоні. Вони в ліхтариках, що ловлять часом за пальчик... Бенгальський вогник вистрілює нагло зірками, які чомусь не печуть. Тому не печуть, що небесні... (так каже тато).

Запах свічок морочить мою голівку, дитяче щастя переливається поза вінця душі і десь пропадає в обіймах доброї мами...

А потім, потім вже після Свят, Ганя взяла мене за руку й тихенько сказала: „Не будь дурненька, Янусю, то не янгол, то мама прибрала ялинку“...

* * *

Прорвалося шовкове мереживо, простягнулося павутинням уздовж життя, порскнула миляна банька і треба тепер глибоко сягати в спогади, щоб відгребти хоч однісіньку нитку з отого тонкого мережива, з дитячого, правдивого щастя...

РІЗДВЯНЕ ЧУДО

Уже третій рік Вілліям голоситься на пошту сортувати святочні листи. Вони, ті листи білими птахами злітаються тут із всіх усюдів і знову чимдуж розлітаються по адресам з теплим, святочним привітом. Людям радість — поштовоїй обслузі важка праця.

Ідуть свята і Вілліям, як кожного року йтиме на Різдво до костьолю. Там так велично і святково, грають могутньо органи, багатство й пишнота в тому костьолі.

Колись, дуже, дуже давно в його дитинстві було інакше. Тоді ще жила бабуня і він святкував із бабунею її Різдво. Та це вже наче забулося, відгомонило з літами...

Вілліям втомився сортуванням листів, головню тих без докладних адрес, тих пошкоджених необачно в дорозі. І ось у нього в руках пошматована біла коверта, й святочний лист з оцілілим малюнком Різдва, Різдва бабуні...

В світлиці стіл і біла скатерть на отому столі, колач і трійця, і дідух, — Вілліям згадав бабуню, добру свою бабуню, єдину опікунку в осиротітих роках...

Надворі зимно, сипле зірчастий сніг, а він уночі, вхопившись теплої руки, бреде в отому снігу, бреде з бабунею до Бозі...

— Я змерз, бабуню, я дуже змерз, візьміть мене бабо на руки...

— Ти вже великий, Василю, іди сам, Бозі теж зимно у вертепі. А зорі, що ген високо, дивляться і сміються з тебе, ти ж уже не дитина...

Василь іде й повсякчас питає: — Чи ще далеко, бабуню, чи далеко?

Онде стоїть ота бабунина церква щойно збудована щедрими, добримі піонерами. Високі сходи вкриті білим сніжком, високі ковані двері і різдвяна колядка виривається пташкою із церковних дверей.

У вертепі Дитятко Боже наче говорить до хлопця: — Це гарно, Васильку, що ти до мене прийшов, заходь частіше...

Вілліям мандрує думками слідами свого сирітства, слідами юнацьких років, років відчуження від отої гарної церкви і він рішає, твердо рішає — він піде на Різдво до церкви його бабуні.

Сипле зірчастий сніг, засипає сліди, а Вілліям білий, мов голуб, бреде у снігу до Бозі, бреде сам, без бабуні, без теплої доброї руки...

Онде стоїть ота церква, а сходи до неї білі, білі... Вілліям ступає поволі, з острахом наче, ступає по отих сходах.

І нагло — церква красуня така достойна, така велична простягає до нього свої невидимі руки і гейби каже: — Це гарно, Василю, що ти до

мене прийшов, приходь частіше...

Вілліам сідає у лавку і не вірить власним очам. Колишня бабуніна церква в початках скромна горить сьогодні кольорами. мов ялинкова прикраса. Розмальовані пишно стіни, кольорові вітражі, кристаливий павук мерехтить самоцвітами, свічки, свічки і пахуче кадило, а звук колядки наче янгольський спів лине з високих хорів.

...Це гарно Василю, що ти до мене прийшов, приходь частіше...

Біля самого вертепу стоїть на колінах якась жінка загорнена теплою хусткою...

В серці ворухиться совість, топиться байдужість років, маліє відстань і Василь вірить, вірить свято, що це вона, добра сердешна бабуня на вернула його по літах до своєї рідної церкви.

Українська Католицька Катедрa св. о. Миколая у Чикаго.

ТРАВНЕВА ПРИГОДА (На основі пережитого)

Я бачу, гей би крізь фіранку, білий самотній дім при тихій вулиці Ліндлей. Старі колони з великим зусиллям підпирають похилі поверхи. Дім занедбаний, запущений, заслонений білим серпанком вчасно розквітлих бозів, коронкою яксравих азалій і диким зіллям, між яким гордо-пишно вистрілює вгору кульбаба.

Травень щойно прийшов, зодягнений, мов на празник у свіжу святкову одержу, і білий самотній дім, що довго стояв порожній, одної днини розкрив передо мною гостинні, скрипучі вже двері.

Вибір житлового приміщення аж ніяк не був скомплікованим. Спершу веранда, заставлена „двістілітніми” меблями, далі малий коридорчик, дві просторі кімнати з великими вікнами в сад, кухня, і все потрібне для однієї особи.

Другий поверх будинку стояв від рокві порожній, не було, відай, охочих платити високу ціну й жити в п'яти кімнатах, що дихали плісню, холодом, стариною. Різьблені стелі, дубові вікна та двері, оздоблені сходи, та безліч золочених прикрас не притягали льокаторів.

На третьому поверсі, що весь скрипів під ходою і вже валився, жило молоде подружжя, і все, що в'язало нас, було чемностеві усмішки, „доброго ранку” і „добраніч”.

Моїми частими гістьми, що збігалися під вікна на розмову, були робіни, жовтобрюшки, горобці.

Інколи, налякавшись інтрузки, розбігалися нагло кудись, шезали, але — не на довго, не на все.

Зваблені крихтами хліба, прилітали веселі, і наша приязнь відновлялася кожного разу.

Білочки-вередуки теж забігали в гості, теж приносили розраду, бо, — не скриваючи правди, життя у самотньому домі було доволі мото-рошне.

І ось, через тиждень мого нового поселення трапилась пригода, що її я хочу розповісти.

Була північ. Дімоч вже спав і спало все, що жило в тому дімкові. Дрімали ракуни, зібгавшись під сходами ганку. Поснули балетниці-миші, набігавшись, нагасавшись по порожніх лискучих паркетах, і все, що позалазило на ніч до просторих і теплих пивниць крізь повибивані вікна, гей би попало в небуття, в неіснування. Стояла глибока тиша.

Раптом до дверей ганку хтось постукав (дзвінок на той час ще не діяв), і я, схопившись з постелі, підняла краєчок фіранки.

Місяць великий і окатий світив і вирзьблював довгі, крилаті тіні. З розвкїтлїх каштанів-свїчників стелїлось блїденьке свїтло і було видно, що хтось на сходах стоїть, хтось високий, худий, і, приклавши руку до очей, загладає крізь шибку до будинку.

Розпізнати лице відвідувача було трудно, проте було безсумнівне, що „нічний гість” з дрібонько крученим волоссям, тримає в руках ні то рушницю, ні то кріс, чи якусь здоровенну палюку й готується до нічної атаки.

Яку паралізуючу силу наносить страх. Мої ноги стали олив'яними, серце товклося калатальцем, голос завмер, і я, не поступивши ніже кроку, чекала, що буде далі.

Стукання до вікна майже з нетерпінням повторилося, і я зрозуміла, що напасник, не вибиваючи шибї, отак без влому хоче дістатися до хати.

Бігти на третій поверх не було сили. Ноги не поступали ніже кроку, і все, що я встигла зробити, — накрутила число поліції.

За хвилину чи дві поліційне авто зупинилося безшелесно перед домом. Спалахнули сильні реффлектори і три дебелі мужчини, озброєні до зубів, вхопили жертву на допит.

Полїцїсти вовтузились з чорним хлопцем, картали його за нахабство, перетрушували кожну кишеньку, а далі, постукавши до дверей, викликали моє ім'я.

Біла, мов листок паперу, я відкрила насторожено двері, й побачила чорного підлітка, який трясся, тремтів, ледве не плакав і казав: „Вибачте, пані, що так пізно. Ми запрацьовані сьогодні, ми не встигли на час. Я — післянець з квітярні, а тут квіти для вас, „спешїял делїверї” квіти, простїть...”

У довгїй, вузькій коробці, перев'язаній стяжкою, були троянди, а між ними маленький листочок:

У День Мами від дітей — Романа і Мартусї.

Моя найдорожча Мама.

НЕРОЗГАДАНА ЗАГАДКА (На основі пережитого)

Моя подорожня валізка стояла готова до дороги. Дошовик, перекинувшись впоперек, говорив промовисто, що дорога буде далека, і він служитиме „про всяке”. Окуляри на пів лиця, ключі, адресар і всяка потрібна „медицина” ховались у підручній торбині.

Ще тільки останній погляд на газ, на вікна, на воду, і я погасивши світло, виходжу спішно на вулицю.

Жовта, підтоптана таксівка несеться швидко і підскакує м'ячиком на вибоїстій Другій евеню Нью Йорку. Я, раз-у-раз вдаряю головою об „стелю” старої таксівки, і моя „гороїжна” зачіска сідає паляничкою майже над самим чолом. Нічого! В Європі зачешуся вдруге і мій американський стиль пропаде разом із зачіскою.

Та тут жорстоке усвідомлення: — у поспіху, чи в розгубленості я забула забрати ручний годинник, малий, золотий Лонжін.

Милий Боже! Подорож по Європі без годинника, хто таке видів? Завертати додому немає часу, а їхати? Зайво й розказувати, яка невігода, яка мука.

Сидячи в літаку тільки й думки, як мені бути без годинника, як точно являться на умовлені зустрічі, на екскурсії і як міняти літаки з країни до країни, от так навздогад, чи вічно питати подорожніх і вірити їхнім інформаціям.

Купувати якесь там барахло зовсім не хочеться, витратити гроші на добрий швейцарський годинник не маю в пляні, отож, хай буде без годинника, сама завинила, сама спокутую провину.

Летунський майдан у Франкфурті просторий, рухливий, велилюдний. Тут бо схрещуються безліч світових доріг, сходяться і розходяться повітряні шляхи. Пасажирів багато, кожний зайнятий собою і своїм подорожнім призначенням.

Мені необхідно зловити літак на Атени, а часу на пересідку мало. Хвилююсь, спішуся, біжу... Глип, а тут, під ногами, щось маленьке блищить. Жіночий, золотий годинник лежить на дорозі, от так, на засяг руки, а власниця? — шукай вітру в полі...

Піднімаю годинник, розглядаюсь, а люд напливає і квапиться і біжить, і я сховавши знахідку в кишеню, подалася швидко до виходу.

От так, розсівшись у грецькому літаку я стала придивлятися до знахідки, яка завмерла при зударі, а шкіряний ремінчик, що прорвався, виразно говорив про причину чиєїсь згуби.

В старих Атенах, де вулички вузькі і туго набиті крамничками, я

віднайшла людину, що торгувала золотом і всім, що тільки завгодно.

— Погляньте, будь ласка, на мій годинник, він, лінюшисько, не ходить.

Годинникар надів якісь там смішні окуляри, розкрив годинник і став до нього придивлятись. Потім торкнувся коліщаток якимсь металевим приладдям, усміхнувся і сказав англійською мовою:

— Годинник добрий, золотий Лонжін, йому нічого не бракує. Ось тільки накрутити треба, і все.

— А шкірка? — питаю, — маєте новий ремінець?

Годинникар, не сказавши слова, сів за стару машину, і зашив мені ремінець дрібною, циганською доріжкою.

— Буде служити, як новий, — сказав, усміхаючись, панок. — Два долари за нараву.

Отак легким коштом, я нажила годинник, собі на вигоду, а комусь на втрату і клопіт.

Новонажитий Лонжін возив мене з країни до країни, міняв літаки, ловив прогулькові автобуси, витягав мене вранці із лінощів, заганяв вечорами спати, аж врешті, після трьох тижнів завіз щасливо на Франкфурдський летунський майдан, а там точнісінько спрямував у літак Пан-Ам, що мав відлетіти до Нью Йорку.

Піднімаючись літаковими східцями, я глипнула на годинник. Його на руці не було. Біліла тільки на тілі вузька, неопалена доріжка, єдиний свідок нерозгаданої загадки.

2 січня 1983

Вельмишановна Пані!

Дуже дякую за Вашу прегарну збірку „нарисів з минулого й сучасного Лемківщини“. Зокрема глибоко зворушили мене пісні й діалект цього найкращого українського племені, а разом з тим серце їсть журба: чи витримає воно свою страхітливую долю?

Якщо маєте щось у лемківському діалекті, то пришліть, прошу, до 10-го збірника „Слова“. Бож доки живуть діалекти, доти живе мова, вмруть вони, вмре мова!

Залишаюсь із щирою до Вас пошаною —

*Юрій Стефанчук,
змова Карпатського
„Слова“*

ЦИ ПОМНЕШ, ЛЕМКУ?

*Ой верше мій, верше,
Мій зелений верше,
Юж мі так не буде, (2)
Як мі било перше*

Чи помнеш, лемку, тоту барз п'єкну пісню, што єй сьпівави в нашой зеленой Лемковині? Тота лемківська пісня гвибоко гвойшла в нашу душу, бо-сме діти гардих горичок Бескидів, росли-сме ковисани вітром кармацьким и сьпіванком, до гнеска чуєме, як черчит вода в потоках, як пташкове сьпівают в лісі, і як ся під вітром овес прегварят зо житом.

Чи помнеш, лемку, нашу землю, што ся строїва в ярі, як тота все-сільна парадниця в зелений барвінок з квітками? Там, на гірці, за твоїом хижом, квітли ружови яблоні, и біва черешня квітла, а ви сте з няньом ярували, орали сте землю під овес, під жито и бандурки. Як істе виорали першу борозду, няньо клали в ту землю куряче яйце, крестили то яйце аж три рази, жеби зерно гарді вродило. Глином з борозди натирали сте коня ци волів, би биви міцни и здорови, и клали сте на меджу кусьцьок зламаной коси, жеби туча и тоти перуни обминали лемківске поле.

Земля під плугом ся розсипава и пахла тепвом, як тоти матчини груди, кед до них мамичка притулят малу гітину.

Ярувалисте з няньом за хижом, а слонко помагаво пхати тот старий пвуг, бо єдному коневи биво тяжко, барз тяжко, орати під гірку по каменях.

Пташкове під облаками сьпівави вам п'єкні юж до рана, а зазуля кувала деси на довгу, щасливу долю. Та ци правду кувала?

Бива весна, барз п'єкна лемківська весна, вшитко квітло, вшитко в природі сьпіваво, будивося до життя, до радости.

Чи помниш, лемку:

*В гаю зелененькім вода тече,
Піду до дівчини, што мі рече,
Ой ци рече, ци не рече,
В гаю зелененькім вода тече...*

А як юж пришви жнива, як ся зачаво збіжа колосити, хилити доли, під стріху лемківской хижы ступили достатки и радость. „Яки достатки”, — спитате?

Пришов тот свіжий хліб, ячмінни ошипки з бриндзьом, пришло венци молока и садовина вродива, и бураки, и тота соводка кукуридза, и капуста наконец.

А як жєнці ся з поля вертали, то сьпївали:

*Мила моя на Кычєри стала
И на мене смутні спозєрала,
Мила моя, не спозєрай смутні.
Бо мї зараз моє сєрцє пукнє.*

*Мила моя, не слухай никого.
Лєм ся тримай розуму свогого,
Хоц-би-с мала лєм єдно кабатя,
Мила моя, не зохаблю я тя.*

Биво и так, же земля не могла накормити вшитку родину, хтоди найстраший син або сам няньо лишали дрібнєнькі діти й жєну и їхави давєко, за воду, шукати хлїба.

*Ци помнєш лємку:
Буд здрава, зємлицє,
Иду к Америцє,
Иду зарабяц пїняз.
Буд здрава, сєстричкє,
Не плачтє, мамичкє,
Ищи к вам верну даколи зас.*

Не єдна весна шумні перєшва, не єдне літо и осїнь и зими перєходиви, загорнути в тепви кожухи, в бїви снїгови перини, лєм в тотих малих виглядах сьвітєвося малючкє сьвітло.

Як ся в зимї смєрало, сходилися стари жєни до єдної хижи на вєчирки лєн прясти, пїрє дєрти, фасолю и горох лушити, як ся зишли, розповїдали байки о книжниках, вїщунах, чарївницях і о збуях. Найперше бесїдували, а потїм сьпївали єдну пїсьню за другом.

*На горонці по той странї
Пасє шугай конї вранї.
З тамтой страни дївчє жало,
Што ся домїв виберало.
Почкай, дївчє, превєду тя,
На коничку прєнєсу тя.
Єй пїшла би-м, вшак ся бою.
Бо не вїрю в правду твою.*

А потїм:

*Чиє ж то полєчко неоранє (2),
То мого милого занєдбанє (2).
Оранє, оранє, алє малє (2),
Бо мї ся колєчко поламало (2).*

Там на гїрці за житом юж не квитнут яблонї, ни черєшні, бо їх давно там не є. И хижї юж нєма, бо згорїва, и не пїдєтє той весни ярувати, бо зємлю зорали не плуги, лєм тоти танки, а ньяньо до остатка боронив хижї, боронив руками, не дався живим взяти и на рїднїм порозї смєрть го застала.

Нема юж лемку той краси, того зеленого барвінку, того пасвиска, тих лук єдвабних и полонинки під лісом.

А церковцю твою спалили, здоптали и танцювали на єй гробі. Лем старий Онуфрій вирвав з огня єдну велику ікону и приніс на пвечах до того воза, што вивозив єго маєток в незнану землю.

Тихіцько там в твойой вєси, як у гробі, лем як тоти книжники повідали, же правда нигде не згине, прилітат там часом з якоїсь дебри тота пісня, припаде пташком до обгорілої землі, заскиглит смутні и жалосні, и она єдна, тота лемківська пісня, вшитким і завсе припоми-нат, же прийде час и лемко вернеся до той землі, до свойой ниви, до того місця, де бива колиси єго хижа, вернеся до своєї матери, до сво-йой зеленої Лемковини и піде знов ярувати вітцівську ниву.

22 січня 85.

Вельмишма новеє Нахії!

Дуже дякую за кариску "Вид-полкек, ієвкы..."

Зитачогы ітого, є, жод хїкто не даєиб, счвози втирив, так гмидоко зворєшишма лєксє Вяч-на "історія", же і канісакєи чєлєкївсєкїи євєлєкєтє.

Врїї Ситєєратик.

*АМЕРИКА,
АМЕРИКА....*

ПАВЛО ПЛІШКА ЗБЛИЗЬКА

(3 листа від сина Романа, грудень 1993 р.)

... Відай раз на одну генерацію приходить на світ справжній, потужний, глибокий, повний ніжних почуттів, великий голос! Ним є провідний бас Метрополітальної Опери в Нью Йорку, — Павло Плішка.

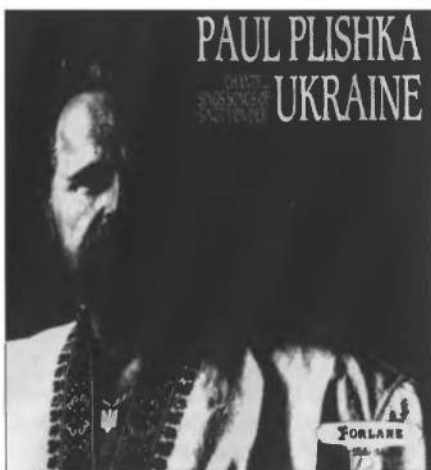
Моє знайомство з Плішкою почалося у листопаді, 1977 р. Одного вечора подзвонив до мене інж. Михайло Чайківський (голова УККА Відділ Ньюарк — Ірвінгтон) і сказав дослівно так: — „На святочному концерті в пам'ять 22-го січня, в Ірвінгтоні, Н. Дж. погодився співати великий Павло Плішка, але він не володіє українською мовою (мовою його дідів), і не має українського репертуару. Станьте в пригоді, робіть, що можете, і то негайно, бо часу маємо мало”.

Мною штовхнула „електрика”. Музична енергія додавала сил, заграли численні телефони, і я, осідлавши „білого коня” помчав, мов шалений до місцевості Freehold, N. J., де жив тоді Плішка з ріднею. Помчав, — але не самий, а з повною течкою нот, що їх пособив співак-бандурист Р. Левицький, з платівками баса Йосипа Гошушяка з Торонта, і з українським букварем...

Сипав дрібнесенький сніг, стелив чародійну, срібlistу стежку, якою славетний бас Метрополітальної Опери в Нью Йорку в скорому часі ступатиме тріумфально в українську культуру, несучи невмиру-

Роман Савицький та Павло Плішка.
Філадельфія, 1983 р.

Павло Плішка. Garden State Arts Center, New Jersey. „Український фестиваль”.
Червень 1978 р.

щу українську пісню по широкому світі. Плішка вивчив прекрасно чималий репертуар. „Гетьмани” й „Ой Дніпре мій, Дніпре” були першими, які співак проспівав на святочному концерті в Ірвінгтоні, в пам’ять 22-го січня, 1978 р.

Ми обидва працювали й працювали, і за келихом червоного вина стали щирими приятелями. Ось і листівки з його концертної дороги...

„Гай! Маю приємність виступати в опері „Мазепа” П. Чайковського, навіть коли я граю недобру постать (Кочубей). Женева — холодна і вогка, але наш наступний приціл — це Фльорида. Надіюсь що там гаряче”. Павло і Джуді.

(Карточка з Женеви, весна 1995 р.).

„Київ був одним із найвищих шпилів моєї кар’єри. Місто — чудове, люди — „теплі”, ввічливі. Навіть мої колеги у Київській Опері були дуже „теплыми” („ворм”). Павло і Джуді Плішки.

(Карточка із Москви).

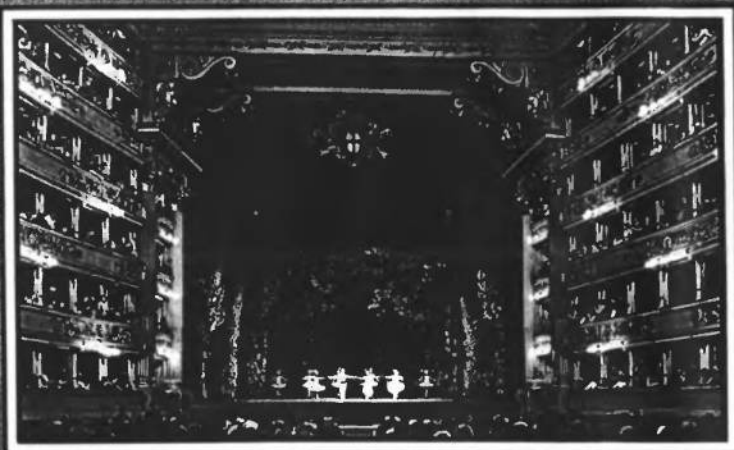

„Ось і День Подяки в Парижі. Все що улюблене: ... слимаки, пільні коники, жабині лапки, шоколядки і т. п. навіть чудове вино „Дом Періньон“... Павло Плішка.
(Карточка з Парижу. 30 листопада 1987 р.)

„Гай! Тут беру участь у „Реквієм” Верді, що виконується в Арени та включас Л. Паваротті, Московську фільгармонійну оркестру та хор із 3000 співаків!!! Просто щось неземське!!” Павло і Джуді. (Карточка із Верони, Італія).

MILANO

© L'ESSENCE LINE

TEATRO ALLA SCALA
durante una rappresentazione del balletto
"Lo Schiaccianoci" di Ciaikovski

Hi,
1988
Singing Nabucco at
La Scala, Also sang a
Recital here June 21st. I
sang Dobusch, Chooyash
Brate mi + O Choho to Dnepre.
The Italians loved it.

Matthew R. Sawycky
205 Casino Ave
Crawford, N.J.

07016

MIL STA

MILANO
QUALITÀ

MEMBER OF U.E.T.

NON SCRIVERE SOTTO DO NOT WRITE BELOW

USA

„Гай! Співаю в опері 'Набукко' Верді у театрі 'Ла Скала'. Теж дав я окремий речиталь-концерт у цьому театрі дня 21-го червня 1988 р. Тоді ж я заспівав 'Довбуша', 'Чуєш брате мій' та 'Ой чого ж ти Дніпре?' (обр. Миколи Фоменка). Італійці зразу ж полюбили ці пісні". Павло і Джуді Плішки. (Карточка із Мілано, Італія. Червень 1988 р.).

ОБІД З НАЙБІДНІШИМИ

Отой дрібненький і густий сніг злітав у Нью Йорку пухнатими, м'якими пір'їнами. Під крамницею Мейсіс крутилися мурашками люди, товпилися, метушилися, поспішали купувати різдвяні, щедрі дарунки.

— Люди доброго серця, допоможіть, голосіться до станиці „Армії Спасіння"! Ми потребуємо помочі!

Середнього віку жінка в уніформі „Армії Спасіння" (довгий плащ і каптур), горлала ув голосник, терла померзлі руки, перебирала ногами, що ледь огрівалися від бляшанки з горіючим, анемічним вигіллям.

Люди проходили, люди її не чули.

— Якої помочі потребуєте?

— Роздавати обід найбіднішим міста Нью Йорку.

— Де голоситися? — спитала я досить непевно, не маючи навіть уяви, яка це праця.

Наступного дня капітан „Армії Спасіння" перевів зі мною розмову:

— Здорова, сильна, руки у вас в порядку?

Відповідь була — так!

— Приниження можете пережити без образ і протесту?

— Так!

— У день Різдва, 25-го грудня, явітесь в їдальні „Армії Спасіння", Третя авеню і 5-та вулиця, 11-та година дня. Вдягніться скромно, ніякої, прошу, біжутерії, черевики на плоских підошвах і не малюйтесь надмірно, — це ж не театр.

У день Різдва я явилася точно на час. Таких, як я, було 24 жінки. Майже всі з театрального, бродвейного світу, із Парк авеню, де живуть багачі з прізвищами Ротшилдів, Томпсонів, МкКормиків. Це ж був особливий, у році, день, де височінь сходила зі своїх педесталів і служила в приниженні — жебракам і калікам.

— Ву будете „гостес", — сказав до мене командант, будете вітати гостей.

Іншим жінкам попала праця на кухні, при видачі індика, начинки, бараболі, горошку й журавин. Ще інші розливали дуже солодку каву, кроїли „пай" і розносили хліб, який згодом щезав на очах.

Всі ми дістали кухонні уніформи із шпилькою „Salvation Army".

П'ять по дванадцятій жінки згуртувалися до молитви. Дитя у Яслах мовчки прийняло нашу покірну жертву. З голосників на стіні по-неслася співом колядка.

Бути „гостес", чи пак господинею отого різдвяного обіду, — справа

не проста. Ви мусите приліпити до себе приязну, теплу усмішку, потискати руки сотні нещасних людей і кожному зосібна сказати: „Merry Christmas”.

Шістсот найбідніших отої дільниці Нью Йорку прийшло того дня на обід. Я ділила обов'язки з акторкою Мері-Елизабет.

Зайво тут говорити, як важко тиснути руку хворих, калічених, затроєних, чи то побитих звичайною вуличною бійкою, та як же прикро вражали оті побиті життям, колишні невдахи-актори, поети, музики, сиві, сивенькі, з довгим, хвилястим волоссям, а то й у неладі, із чорною, фантазійною биндою (замість краватки), з гордою ніби поставою, принижені злиднями до крайності, і як же вдячні за тепле, привітне слово...

Вбогі посувалися довгою рівною чергою, простягали паперову тарілку й сідали рядочкам за стіл споживати різдвяний обід. Обідали на три зміни. Були й такі, що ставали в чергу по два рази, але їли лиш раз. Другу тарілку несли додому, може дружині, може мужеві, які не могли прийти.

— Пані, — сказав один мурин. Сфотографуйтеся зо мною, я ще ніколи не мав у газеті фотографії.

Репортер одної газети цокнув нам голосно апаратом і мурин-каліка появився згодом у газеті.

О третій годині пополудні ми закінчили роботу. І знову — спільна молитва перед Різдвямим Вертепом.

— „Дякуємо Боже Тобі за нагоду бути приниженими й служити отим, що сьогодні обідали. Хай наша праця буде для них скромним, різдвяним дарунком, а Merry Christmas для нас — пропам'ятним днем на довгий, предовгий час”.

Сипав дрібнесенький сніг, злітав на крилечках вниз і клався на білу дорогу біля церкви Св. Юра в Нью Йорку.

Поволі, поволі сідало втомлене пополудне. Десь під брамою, куняв у півсонні „бам”, порпалась у бляшанках якась жінка, шукала різдвяних решт. Сумне й до болю кривдяче.

Всім нам ішла назустріч тиха й зоряна ніч і кляла м'якенькі теплі руки на отих найбідніших міста.

Обідає славний колись скрипаль.

ІЗ СПОГАДІВ ЮНОГО ФІЛЬМАРА

Коли Довженко писав, що — „кіно, — мистецтво одержимих”, його й не снилось, що в столиці Америки, 27-го червня, 1964 року його пророчі слова здійсняться стовідсотково..

Був це найбільший здвиг українців на цій землі (стотисячна маса людей). Президент Айзенгавер особисто відкривав пам'ятник Тарасові Шевченкові, а Джек Пеленс і Майк Мазуркі (персонажі із світу одержимих), були присутні на отому величавому здвигі.

Фільмова служба Пласту під проводом сеньйора Михайла Пежанського вислала мене до Вашингтону ловити на плівку цікаві, із здвигу, кадри. Перебіг свята фільмувало кількох фахівців. Оперування професійною камерою вимагало певного досвіду. Я хвилювався, не їв, не спав, переживав свій дебют.

Втиснувшись в Ньюарку до поїзду, я ледве захопив місце. Поїзд „тріщав”, набитий по вінця ньюйоркською паломничою братією, яка зразу розкрила щедрі їстивні припаси прозаїчного аромату.

Мій наплечник тяжів важкими рольками фільмів, різними притягальними сочками, професійним приладдям, тож не було там місця на однісіньку скибочку хліба. Про їжу, річ ясна, тоді я зовсім не думав. Фільмування — і яйця на твердо, під милий Біг, яка жахлива комбінація.

Ваші́нгтон гомонів українцями. Неймовірний жар збивав із ніг найсильніших. Я пробивався, мов сверлик, крізь збиті лави маршуючих, ловив на плівку чийсь подерті черевики, покалічені ноги, спрагнені прохолоди уста, покривавлені носи, заплакані, безсилі діти, краплини поту в мандрівці з чола аж за адамову кістку, сотні маршуючих ніг, пухирі на п'ятах, розкриті у співі уста, розпромінені очі, барвисті курінні прапори, а далі — „Айка” із його парасолею, Пеленса і Мазуркі, все те потрібне для доповнення доброго документального фільму.

Велика камера жахливо тяжіла, страшно хотілось пити, та черги перед станками з водою посувалися дуже ліниво. Жалко було дивитись, як станки з пророчим Шевченковим Словом чекали й чекали на покупців...

Увечері неймовірно голодний і охлялий докраю я пішов ще на два українські концерти (п'ять годин музики), і десь біля півночі добився до залізничної станції. Я впав на лавку півмертвий, запхавши під ноги наплечник, і швидко пірнув у небуття...

— Вейк ап, вейк ап”, це вже остання станція”, — сказав кондуктор.

— Яка остання? Я щойно, пане, здрімнувся!

— Це вже Нью Йорк і потяг далі не їде. Плати доляра і вертайся з нами до Ньюарку, за п'ятнадцять хвилин будеш дома.

Я заплатив, і знову заплющив очі. Мене огорнуло щось тепле, солодке, і безмежно спокійне, гейби передсінок раю, а потім світ розступився і я полетів у якусь бездонну безодню.

— „Вейк ап, вейк ап”, я забув тебе в Ньюарку збудити. Ти знов приїхав до столиці. Під милий Біг, де ж ти так сину загулявся? Чи не випив ти забагато?

Кондуктор не вірив, що я фільмував Президента, я ж скидався на справжнього бома. Три дні неголений, волосся збилося у якийсь нечесаний віхоть, сорочка чомусь без гудзиків, а краватка стиснулася так, що прийшлося її відтинати. Але фільми, неповторні сцени із здвигу, мої скарби, мій великий маєток. Мій перший поважний осяг були всі зі мною, у голові у думках, у серці, і в важкому наплечнику юного українського фільмара, одержимого кіном.

Ах правда, я забув вам представитись. Називаюся Роман Савицький.

Роман Савицький біля найкращої швейцарської апаратури-прожектора фірми „Болекс”. Публічна бібліотека м. Елізабет, 1970 р.

ПИСАНКА В ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЯХ

Крамниця Народнього Мистецтва народів, що належать до Об'єднаних Націй, круглий рік, наче вулик, бринить різними мовами. Між тридцяти п'яти працівницями, я була єдиною україркою. Крім мови свого народу, вимагали ще знання трьох мов.

Праця моя була цікавою, бо у вільних від зайняття годинах можна було (з виказкою працівника ООН) їздити сливе по всіх поверхах будинку, приглядатися пестрому чужинецькому світові, слухати деякі наради (крім нарад Генеральної Асамблеї), можна було їсти у всіх кафетеріях включаючи з кафетерією для світової преси, медитувати (Meditation Room) в постійно затемненій кімнаті, де небуло хреста, лиш символічне світельце — символ віри.

В обідовій перерві приємно було сидіти на білій лавочці серед пахучих рож, що їх так старанно плекали два огородники, працівники ОН.

Крім політики, в Об'єднаних Націях відбувалися балі, екскурсії по Нью Йорку, театр (власними силами), концерти (власний різнонаціональний хор), спорт, доповіді, бібліотека, все те доступне для працівників. Навіть банк міняв долари на різносвітну валюту, а нирска міряла тиск крові хто тільки собі забажав. Можна сміло сказати, що праця в Об'єднаних Націях то праця дармоїдів на добре платних посадах.

Не так було в крамниці. Вона відкрита круглий рік, за виїмком Нового Року. За чергуванням, приходилося працювати на Різдво і Великдень, і що другу неділю. Галасливі школи сповняли крамницю ніким неконтрольованим криком. Були дні, коли через крамницю проходила тисяча покупців. Торги, — вісім, десять тисяч денно.

З весною, коли делегати роз'їздилися на короткі вакації, попит на подарунки був неймовірно великий. (Рік 1967). Всі експонати ручно виконані в країнах їхнього походження. Біля Великодня появилися в габьотках Easter Eggs різних, прерізних форм і видів. Мехіко доставило яйця з півшляхетного каменя „оникс”. Індії, — яйця з мідяної луски, набивані кольоровими камінцями. Країна Непал прислала яйця декоровані туркусом. Норвегія — яйця із гладкого кристалю і з п'югера (подоба срібла). Польща — дерев'яні мальованки, Чехо-Словаччина — вбогі відбиванки на порожніх яєчних лушпинах. Української писанки не було.

Я нав'язала контакт з мисткинею Оксаною Вікул, запаслася ілюстраціями Слави Сурмач-Мілс і нашою енциклопедією і добилася дозволу ОН показати публіці українські писанки, виконані тут, в Америці,

оправдуючи цей виїмок крихкістю матеріялу. УРСР не доставляла до крамниці своїх мистецьких експонатів.

Я дістала окрему габльотку на наші чудові писанки. На габльотці пишався напис: UKRAINIAN EASTER EGGS.

Писанок мисткині Оксани Вікул скоро не вистарчало. З допомогою прийшла писанчарка, Ірена Мадай (Філядельфія), мати мистця Мадая, і ще п'ять умільниць з Нью Йорку і Ньюарку. У великодній час продавалося біля 500 писанок. Вони розкочувалися сливе по цілому світі: Китай, Японія, Туреччина, Італія, Еспанія, Англія, Швеція, щоб тільки згадати головніші країни.

Моїми клієнтами були: Барбара Буш, Шірлі Темпел-Блек, Кірк Даг-лес, Баб Говп, і багато інших особистостей з політичного і театрального світу. Курт Вальдгайм і Джордж Буш полагоджували закупи за допомогою своїх секретарок.

Отак, упродовж дванадцяти років моєї праці в Об'єднаних Націях, українська писанка, символ віри, надії і любови, досягли найдальших закутин світу.

Гуцульщина

Гуцульщина

Курщина

З книги „Двадцять кіп писанок“, Зенон Елиїв.

РІЗДВО В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Отож, ялинки! Скрізь і всюди на всіх поверхах, вестибюлях, залах, кулоарах, починаючи знизу, а кінчаючи на 39-му поверсі „скляної коробки” будинку Об'єднаних Націй у Нью Йорку. Ялинки багаті, добірні, мистецько прибрані й дуже щедро освітлені. Їх декорують ніччю професійні декоратори.

Релігійний аспект пов'язаний із Різдвом, тут на задньому пляні, бо ООН — зборище різних релігій, рас, традицій і звичаїв. Тут, у будинку, немає ні каплиць, ні мошей, ні божниць, зате внизу, близько входу приміщено „meditation room” (кімната для медитацій) для всіх тих, хто хоче піднести свого духа до Бога і побути з тим Богом на мовчазній розмові. Прекрасне місце для роздумів.

Різдвяний сезон починається різдвяним концертом (чотири виступи). Цей оригінальний хорувий ансамбль об'єднує музично обдарованих сто одиниць різних націй, заснований у 1947 році. Він має бути амбасадором миру, зрозуміння і доброї волі. Тут співають (на виступах — у народних одягах), секретарки, машиністки, перекладачі, кореспонденти, радіокоментатори, бібліотекарі, лікарі, постійні делегати до ООН і члени закордонних місій. Члени хору мусять погодитися на виїзди до коледжів, шпиталів, музеїв, а також на концертів поїздки до інших країн, (1965 року виступ хору ООН в Копенгагені).

Різдвяні концерти відбуваються у прекрасній аудиторії ім. Дага Гаммершильда. В програмах різдвяних виступів — колядки різних народів, членів ООН. Співають теж нашого „Щедрика”, пропускаючи ім'я Леонтовича.

Два тижні до Різдва починається у різних відділах „party”, а зараз по святочній перерві — великий різдвяно-новорічний бал. Тут зобов'язує вечірній одяг. Ото ж, як видно, працівники Організації Об'єднаних Націй не дуже то важко працюють. Пожвавлене товариське життя (спільні екскурсії по Нью Йорку), опера, театри, музеї, виїзди в гори на лещата, відіграють немалу роль в міждержавних взаєминах і контактах.

Годі здається повірити, що будинок Організації Об'єднаних Націй відкритий для гостей навіть у день Різдва, бо бизнес на першому місці. Пошта торгує новим випуском значків, на які полюють численні колекціонери. Книгарня заповнена книгами з цілого світу. Продається теж (від Юнеско) різдвяні, мистецькі картки. Там, в один час, продавали картки української мисткині Слави Сурмач. Крамниця з народни-

ми виробами торгус у Різдво п'ять до шість тисяч за один день. У підвалі, в кафетерії пахне свіжозапарена кава, отож є де посидіти, поготорити, „посвяткувати”.

А хто ж є оті різдвяні покупці, спитаєте певно з цікавістю. Вони — жителі Нью Йорку і їхні різдвяні гості з провінції. В інші дні, тут роїться від тур, сливе з цілої Америки.

Політика на час Різдва зовсім втихає. „Скляна коробка” будинку ООН стоїть уночі освітлена (39 поверхів), випрямлена, горда, сторожка, чуває над миром світу. Та чи справді?

БАЛЬ В ООН

А було це давно-давненько, ще за царя-Гороха, коли на престолі генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй сидів У-Тант, а амбасадором Америки там же був Джордж Буш. Тільки подумати, скільки води пролилося у Гадсоні з того часу...

Взимку Організації Об'єднаних Націй улаштовують великий баль, та увібгати в той баль 4,000 персоналу не так легко. Щоб якось розв'язати оцю прескладну проблему „гора” придумала льотерійні запрошення, і на кожний відділ працюючих у книгарні, пошті, банку, бібліотеці і крамниці мистецьких експонатів приділено по два поіменні запрошення. І тут я неочікувано й несподівано стала цією Попелюшкою, яку запросила на баль Організація Об'єднаних Націй у Нью Йорку. Це не байка, не казка, а правдива історія з дуже небуденним закінченням.

Колишня власниця націоналізованого маєтку в Мадярщині, секретарка Ружі, яка минулого року танцювала на такому балі, сказала до мене ось так: — Іванна, ти нічим не журися. Тобі приділять якогось чужемного „сера”, (аби не дуже старого). Послухаєш доброї музики (три оркестри у трьох залах), потанцюєш, або й ні, це вже справа твого майбутнього „дансера”, покуштуєш різних-прерізних вигадок світової кулінарної штуки, вихилиш келих вина, або чашечку „саки”, а різнозвучні мови танцюючих сплетуться у таку какофонію, що зможеш танцювати танго під ритм штравсівського вальсу. Ага, ще одна справа. За цю шаліючу приємність платить всемогучий У-Тант, ото ж баль обійдеться тобі безкоштовно.

Та не так воно безкоштовно, бо сукня від Алтмана проковтнула мою однотижневу пенсію, але що зробиш, — „танцювати хочеться, і гуляти хочеться” (як у пісні співають).

Тиждень перед балем з'явився у крамниці середнього віку і середнього росту японець, і питав секретарки за мною. Представляючись, низько вклонився, і сказав: — Я — делегат Японії, називаюся Кеон Лі, хочу вас запросити на баль. Його очі, легко прижмурені допитливо дивилися крізь невеликі скельця, вусик ледь-ледь дрижав і він же зараз промовив: — А ви якої національності?

— Я українка.

— О, то ви говорите по-російському, я знаю російську мову.

— А я, не знаю. Росія і Україна — дві різні нації, будемо говорити англійською, але не тепер, а завтра, в обідовому часі. Добре?

Обос ми домовились на зустріч. Японець не знав, що я взяла дві години вільного, зарилася у бібліотеці, вивчала, що важливіше про Японію, (територія, людність, продукція, плоди, дещо з мистецтва та з історії), щоб у розмові не бути дурочкою, яка нічого не знає про країну вишневого цвіту.

Отак ми розмовляли удвох, він про Японію, я про Україну додаючи дещо з духовости: — Символіка українського обряду схожа з японською, жертвоприношенням духам померлих родичів і в Україні і в Японії дуже подібні, а ваша вода у Новорічну Ніч (у нас Йорданська) вважається цілющою і спасенною. Ну й пошана до народного одягу, до традицій і в нас, і у вас — велика.

Далі, пішла розмова про баль. Він сказав: — На балі не буде цього року У-Танта, отож мужчин не зобов'язує „white Tie” (фрак). Я прийду за вами одягнений у смокінг, точно о 8 годині. Ах, ще одно: Який колір вашої сукні?

Хтось перервав нам розмову, і це питання лишилося так і без відповіді...

Полуденок закінчився, і довгий-предовгий тиждень (включаючи суботу) тягнувся у безконечність.

Випали, в тому тижні, кучугурні сніги, пришкварило морозом, і колесо щастя (так несподівано) повернулося у протилежний бік.

Коли хто був в околиці ООН зимою, той знає, що там шаліють буревійні вітри. Тієї нещасливої п'ятниці, після праці, я вовтузилася із балевою сукнею, шукала для неї відповідного місця, і вийшла з будинку дещо пізніше, як звичайно. Таблиці з осторогою вже не було. Нагло завив вітрило, заграли стихійні „музики”, чийсь велетенські руки піднесли мене високо, і я чула, що лечу кудись навманя не доторкаючись ногами землі. Мною кинуло у копицю снігу і я застрягла у ньому мов у пропадистій перині.

— Are you all right? — забринів якийсь голос і сильні руки стійкового помогли мені встати.

— Покличте прошу таксівку, я потовкла коліно.

Д-р Баран похутав головою, обмив рану, робив якісь чари-мари, а потім, між іншим, сказав: — Забудьте, пані, за баль. Вам треба полежати зо два дні, відпочити, аж поки загоїться рана.

Вдома я зараз вхопила за слухавку: — секретаріат Об'єднаних Націй? Говорить Іванна С. Будь ласка, повідоміть японського делегата Кеон Лі, що я простудилася і маю високу гарячку. На баль не можу прийти. Ага! Ще одно! Скажіть йому, що колір моєї сукні, це колір квітучих вишень...

ЦАРІВНА НА СКЛЯНІЙ ГОРІ...

Присвячую І. Б.

Софійка відчувала на собі впертий погляд синіх очей в обрамуванні олулярів. Вони, ті очі, ходили за нею у всіх дівочих хороводах, у піснях, у „Подольночці” навіть, і під кінець фестину сині Олексієві очі зважились підійти до Софійки:

— Будете на матуральній забаві? — спитав він. — Коли так, затанцюємо разом...

Дівчина посміхнулася, а це вже дуже багато. Вона буде на матуральній забаві й глядітиме за синіми очима.

Рідко коли в житті людському все складається, як у дитячій складанці. Важливі соціальні події (рік 1993-ій) розсипали, мов порване намисто, всі пляни забави. Матуральна забава не відбулася, і сині очі пропали в крутежі життя.

Софійка повісила на вішалку надій свою матуральну сукню, схожу на одяг мавки, і все, що лишилося із забави, — був вішак і клаптик обдертих мрій.

Ви, певне, знаєте, що таке вісімнадцять років, років ув'язнення в інститутських мурах, коли сама згадка про сині очі тяжить гей би гріхом. Кажу — гей би, бо до гріха люди повертаються часто, а до зустрічі зі синьооким хлопчиною відай ніколи не прийде...

Коли вам сповниться отих вісімнадцять років, пора завчасу вибрати стежку життя. Софійка ще не рішилася. У неї непевність, вагання і сумніви, куди йти. Правою стежкою з піснотою життя, чи, може, скрутити вліво, яке приманює, простеляє пожадливі руки. Ні, не скрутити, а йти прямо і самій долі віддати в руки своє щастя. Воно, оте щастя, прийшло.

Софійка носить на руці обручку. Вона одружена, дуже щаслива. Має прекрасного чоловіка, має сина, має можливість себевияву, має усе!

А літа летять, і летять, мов шалені. Великі зміни довкілля колишуть нею мов билинкою, сиплять на скроні білий прозорий іній. Біля вуст кладуться дрібненькі стежинки, та вона відсуває старість, мов непрошену гостю. Синок підріс, уже здоганяє батька, і монотонія життя виганяє її з хати. Вона їде, летить в Україну шукати загублений скарб, пропалий скарб, свою молодість...

Софійка в пансіоні „Роксоляна”. Тут пахне сосною, живицею і грибами, пахне медом і пахнуть духм’яно достиглі гілки помідорів. Що за предивне поєднання кольорів і смаків. Концертують розспівані, закохані в сонце, птахи, а дятель своїм stacatto наводить ритм ув оркестрі.

Якби так зібрати весь спів, оті шелести листя, отой шепіт каскад і говірку кленових листочків, зібрати в пахучу в’язку і повезти в чарівній торбині аж до Америки! Якби так...

Софійка вранці виходить на балкони. На жмутку паперу змальовує все, що бачить, і все, що відчуває душа. Внизу, на балконі, якийсь чоловік у віночку сивого волосся, в окулярах, у сорочинці (чорній чомусь), занурений у читання книжки. Вакаційник якийсь. Хай там сидить і читає, та він не сидить спокійно, а крутиться і вертиться, заходить за чимось до кімнати і знову сідає на крісло і щось пише.

Хто ж це такий? Софійці він не чужий, когось нагадує, а може це тільки привид. Щоб тільки побачити кольор його очей. Вона гладить волосся, на лице кладе рум’янци, чепуриться перед люстром, і збігає сходами вниз.

— Хто є оцей вакаційник під числом одинадцять питає секретарку?

— О, це о. Олексій з Австралії. Він щойно вибув з пансіону, а тут записка для вас.

„Моя (не моя) Царівно на скляній, недоступній горі. Я впізнав Тебе, моє сонечко, впізнав, і рішився тікати. Ось Тобі моя „сповідь”. Забава була відкликана, і я не міг попрощати тебе. В хаті мене вговорили, що мушу їхати до Риму, бо там роздають стипендії, обіцяють працю, обіцяють (зоре моя) кольоратку, і все пов’язане з нею. Під намовою мами — рад-не-рад я згодився. В Римі пірнув у науку, зробив докторат один і другий, і поїхав у гущу Австралії спасати загублені душі. Тебе, єдину, не забув. Твої усмішки й погляду чарівних очей на отому фестині в Перемишлі не забуду ніколи. Цього права не відбрала мені навіть моя кольоратка. Адже ж предобрий Бог простив навіть грішниці Магдалині.

Моя (не моя) кохана! В людині стукає не тільки серце, але й розсудливість. Я тікаю від тебе, моя нездійснена мрія, тікаю від себе самого, тікаю у джунглі Австралії.

о. Олексій”

Софійка кинулась до кімнати із числом одинадцять, але там не було нікого. На кріслі-гойдалці колисалася покинута книжка „Життя святих”...

ЗОРІ ГОВОРЯТЬ ПРАВДУ...

— А мій гороскоп? — спитала зразу Любуня, як тільки Ігор увійшов в її невелику кімнату.

— Є в кишені і зараз пічнемо читати, та перше всього — погляну на тебе, зміряю тиск, послухаю твоє „калатальце”. Гороскоп на сьогодні добрий, я вже його читав...

Ігор увімкнув світло, щоб краще приглянутись хворій. Вона лежала непорушно, бліда, мала і тоненька, мов гілка молодої черешні, обірвана нагло вітрами. Безсилі руки зробилися майже прозорими, а очі горіли питанням: „встану здоровою, чи не встану?”

Ігор присів біля ліжка, нахилився над хворою і став відгортати її волосся, що заслоняло чоло. Колись — золотаво-пшеничне, м'яке і шовкове — нині сіро-сиваве, проріджене болем і недугою.

Чи знала Люба, що зірка її життя уже не світить, а блимає тільки уривчасто, і ледве помітно мигоче. Знала, чи не хотіла знати?

— Мій гороскоп, Ігоре! Читай, читай поволі і уважно.

Ігор вийняв газету, пошукав десяту сторінку і став слідкувати за рядками, що їх він у пам'яті зложив на радість хворій.

— Акварій! На обрії великі зміни. Весняні подуви принесуть багато сили. Несподівані гроші вможливають виїзд на південь. Квіти, багато квітів, здоров'я, радість і життя.

А що, не казав, не обіцявав, що швидко прийде поправа? Зорі говорять правду...

Ігор підогрів чай, вийняв з торбинки солодке, поправив подушку, подав ліки й тепло, ніжно сказав:

— Мушу вже йти, Любуню. В хаті на мене чекають, та завтра загляну знову, посиджу може і довше, хоч це не приходитьсь легко, ти знаєш...

— Я знаю, Ігоре, що не легко, та все таки прошу, приходи, хоч на хвилинку приходи. Я чекаю.

Люба зосталася сама. Прихожа жінка, що з'явилася хутко, поприбирала кімнату, зварила страву, заночувала навіть, а вранці пішла додому.

Зосталося Любі оте чекання, чекання на Ігора таке безмірно довге і таке безмірно щасливе. Чекати ж можна безконечно, без втоми і без кінця, сподіваючись чогось. Коли ж немає сподівань, немає отого чекання, що дає радість, і снагу, немає охоти жити, немає сили...

Люба чекала терпеливо і точно о п'ятій, як і завжди, з'явився у дверях гість.

А мій гороскоп, Ігор? Читай, читай скоро, сьогодні, ти певно забув, сьогодні мої уродини. Ігор, усміхаючись, розгорнув швидко газету, вийняв китичку фіялок і поклав у маленькі долоні.

— Ні, не забув, Любуню. Як же ж міг би забути? Є речі, що їх пам'ятається вічно.

І знову шукав рядків, і знову гей би читав:

— Особливий день, особливо добра ворожба. Твої мрії здійсняться скоро. Ти пойдеш в дорогу щасливу і далеку, повна сил, здоров'я і краси. Твій вірний друг чувати буде над тобою...

Люба вхопила газету, хотіла перевірити гороскоп, та темні хмари насунулись на повіки і вони затягнулися мрякою.

Добрий, щасливий гороскоп...

Фіялки лежали на подушці, на сивім пасемці волосся. Бліденьке личко зливалось з білістю полотенця і фіолетна пляма в обрамуванні темні вечора скидалася радше на картину в якомусь старому музеї.

Ігор вдивлявся у картину, запам'ятовував лінії і мовчав.

Увечорі прийшла знову жінка. От так, із доброї волі, щоб зробити хворій приємність, принесла в торбі газету, в подарунку для пані.

— Читайте мені гороскоп, — просила Люба, — читайте вдруге, сьогодні щасливий день, щаслива для мене ворожба.

— Акварій ваш знак, чи не так?

— Особливий день, особливі для вас віщування... Ви поїдете в далеку дорогу — і голос жінки заломився. Правдивий гороскоп, що був сьогодні в газеті, віщував трагічне майбутнє.

Та хвора цього не чула. Маленький човник, що стояв заякорений в її пристані, поволі став відпливати, віддалюватися все далі і далі, і далі. Тоненька Любина рука гей би нечутно здригнулася, і китичка синіх фіялок тихо впала на землю...

„Свобода“, 1978 р.

А дерева шумлять... (світлив Р. Савицький).

О. МАЗУРИК — ІКОНОПИСЕЦЬ

Мистецтво взагалі, а образотворче мистецтво зокрема — це дзеркало культури суспільства.

У добу, коли здавалося б усі здобутки техніки спрямовані на знищення і загладу людини, мистецтво всіх видів стає на захист отому страшному катаклізму. Воно начебто лікує, зцілює душі, просовує світло в сіризу днів.

Хто підтримує творчість мистців, хто сприяє їхньому творчому горінню, той дбає про свідоцтво культури свого народу.

Мистецькі картини є не тільки окрасою наших домів, наших бюрових кімнат і громадських установ, вони є прибіжищем українського духа, найінтимнішим виявом мистецької душі, яка промовляє до нас особливою формою вислову.

Гра кольорів, фігуральність ліній, світла і тіні, згущеність мазків, а то й цілковита розпливчастість кольору мають свою вимову, своє окреме звучання у кожного справжнього мистця.

Коли ж цей мистець-іконописець, не має сумніву, він розмовляє з Богом, а Бог чуває над ним, наділивши його вже у колісці Божою іскрою.

У травні завітав до Чикаго гість з Європи — мистець Омелян Мазурик.

Звичайно — мрією наших мистців, що живуть в Америці чи Канаді є — розгорнувши широко крила, піднятись взвиш і заякоритись у галеріях чи сальонах Парижу. Омелян Мазурик робить навпаки. Здобувши Париж і його вимогливих критиків, уже не відкриває, а завоює постарілий Новий Світ своєю творчою наснагою, своєю відвагою, вітальністю, і справжнім мистецьким талантом.

Народжений на Лемківщині в селі Брежева, у підніжжях Карпат, наснажений багатством і красою лемківської природи, яка чарувала колись і Антонича і Никифора, мистець тягне невидиму нитку від світу до образу не через мазок, а крізь серце, а те серце зблизилося до іконописного мистецтва вже у дитинстві.

Ось погляньмо на мистця, білявого, кучерявого хлопчика, що живе у селі Брежева. У неділю, вхопившись маминої руки іде до церкви. Там повно, повно людей і хлоп'ятко не бачивши вітваря, підіймає голівку і вдивляється в ікони. Вони страшні, дуже темні, гейби нагнівані, з довгастими носами і сумними очами.

— А це св. Миколай, — каже мати, а це — архангел Михаїл, а онде

— св. Іван і Марко.

Хлопчик роздумує, міркує, придивляється і гейби чує тихий, таємний голос:

— Дивись Омелянку, дивись добре, колись будеш нас малювати...

Омелян бігає пляями, бігає польовими доріжками, а там у житах — капличка, а в капличці знову ікона, постаріла, вмита дощами, сумна, сумна.

— Дивись Омелянку, приглядайся, колись будеш мене малювати...

А вдома Омелян придивлявся до батька-мистця і до стрийка, що займався різьбою, отож не диво, що хлопець вирісши в атмосфері мистецтва, опинився у Краківській Академії Мистецтв, а опісля в Академії у Парижі і закінчив її 1964 року, де і почав виставляти картини в мистецьких галеріях і сальонах.

Говорити про мистця цієї міри, що Омелян Мазурик, — справа не проста, тому я буду посилатись ув оцінці на голоси рецензентів і критиків французьких, німецьких, голландських, навіть етіопських і наших, українських.

Едвард Козак поділив творчість Мазурика на три окремі стилістичні манери, які притаманні Мазуриковій творчості. Він говорить: „Перша, — це шукання і знайдення в криницях народної творчости, головню лемківської, в якій мистець черпає повними пригорщами. Друга манера, це свідоме переформування і перетворювання отого народного, примітивного в сучасне, наскрізь модерне. Цей модернізм у Мазурика дуже своєрідний, спрjemливий навіть для глядача дуже консервативних поглядів. Третя манера — дуже філософічна. Це глибокі психологічні експресії висловлені відповідним добором і насиченням фарби”.

Газета „Новий Шлях” з 1985 року пише: „В основному, провідну роллю грає в Мазурика успадкований талант та набуті спостереження з ранньої молодости мистця. Сам мистець згадує, що він любив заходити до опустілих церков і подивляти останки тієї давньої культури і саме оця культура і далі живе в мистецькому оформленні і стилі його ікон. Мазурик вдало вплітає і нові елементи і його ікони мають подекуди модерний змісл і вигляд, бо кожному мистцеві вільно додати щось нового у своїй творчості”.

Здається, мистці не люблять коли їх порівнюють з ким небудь, а втім, порівнювати можна тільки предметне — ніколи духове чи індивідуальне... Отож, лишімо Мазурика поза сферою порівнянь. Він є один, лемківський мистець, який пробив вікно до Парижу, і той Париж його цінить і шанує.

У загальному, французькі критики відзначили в іконописі Мазу-

рика неовізантійський містицизм, в пейзажах, — поетичність анімізованої природи, сміливість і простоту в портретних жанрах.

Один, із французьких знавців ікон — священник-орієнталіст захоплений іконописною революцією Мазурика, називає виставку — рефлексами землі, рефлексами неба, — інший каже: „Багата персональність, цікава винахідливість, подивляю поєднання кольорів і глибинний пошук”.

Сирійський критик пише: „Оглядаючи картини Мазурика, не відчуваю чужого. Він іде тим самим шляхом і тим самим способом пошуків у мистецтві, що і ми. Я відчуваю в цих картинах вплив Сходу. Я бажаю йому і всім мистцям, які залишаються вірні рідному мистецтву — багату успіхів”. І ще один голос французької критики: „Могутня містична емоція, відблиск глибокої душі враз з її всією поезією, чутливість, все це одіичене від предків. Я щасливий, що побував і подивляв цю виставку, яка своїм багатством і кольорами очарувала мене”.

Це лише жменька із численних відгуків на творчість лемківського мистця. За якийсь час Омелян Мазурик повернеться до столиці Франції. Інший світ, інше оточення, зовсім інша природа.

Не рівняться вежі Айфля до гордих лемківських Карпат і Елізейським Полям до нивок і полонини пахучої, рідної Лемковини, але ми певні, що час від часу, крізь далекі простори, крізь піднебесні шляхи прилине до мистця голос старинних ікон з Брежева і скаже тихо: „Пам'ятай Омеляне, що ти лемко і вмій своє шанувати”.

ПОРТРЕТ М. ГАРАСОВСЬКОЇ-ДАЧИШИН

Коли б допитливий читач шукав за життєписом мисткині, за процесом навчання і студій цієї небуденної жінки, за датами мистецьких виставок, його відсилаю зразу до Енциклопедії Українознавства ч. 1. Інформації там правда, скупенькі, та каталог з останньої виставки в Чикаго (листопад 7-8-9-ий) складений так професійно і так вичерпно, що він послужить усіма потрібними даними про шлях мисткині і її творчий доробок.

Більше фактажу зайво тут додавати, та все таки хочеться щось і від себе сказати з нагоди такої події, як двадцята виставка картин Марії Гарасовської Дачишин.

Коли б я була мистцем, мистцем — портретистом, я б намалювала з Марії Гарасовської портрет. Вузька, біла доріжка високо, високо над чолом, чорне волосся, два луки брів, що розмашистими птахами простягаються у підніжжя чола, і малий, допитливий носик. Це все! Більше малювати не треба.

Але я не маляр, — і портрет, що його беруся рисувати, матиме го-

Марія Гарасовська-Дачишин при праці.

ловно духові риси мистця, кольорит інтелекту й оте вічне горіння і хотіння жити мистецтвом, хоч і скромно, може заскромно, але повно, неосквернено, жити справжнім мистецьким терзанням аж до одержимости прямо.

Прозаїк назве це донкіхотством у найдосконалішій мислі.

Мої життєві стежки зі стежками мисткині збігалися колись вряди-годи. Ми зустрілися перший раз у малому селі Любачівщини, ми ще були дітьми, а може вже і підлітками, і хоч Марійка не була в групі найстаршою, наводила зразу порядок, у грах була повожатим, коротким словом — гетьманувала над нами. Наймолодший із гуртку Остап тільки підстрибував, підбігав онесмілений трійкою галасливих дівчат.

Миголіти тоді Марійчині крутоверті кісоньки, мов два вужики, а спілий, яскравий рум'янець пашів вогнем, мов на порцеляновій ляльці, куплений у найдорожчій крамниці у Сокалі.

А згодом — усе розбилося і полетіло в життя окремими стрімками стежками...

Після страшної війни я зустріла Марію Гарасовську в одній із німецьких, купелевих мусцевостей, набитих по вінця переселенчою знаттю. Вона сама, єдина горнула тоді до себе маленьке, тендітне дівчатко. Під портретом тодішньої Міки можна б покласти напис „Дольороза”.

Справа в тому, що в воєнних подіях і борсаннях за волю затратився у хуртовині батько дитини, мисткині муж. Вона по побивалася, мов поранена птаха, зчорніла, зажурена, але повна надії! Усе скінчилося добре. Муж віднайшовся і життя покотилося далі.

У той тяжкий час Марія вже була по студіях, була готовим мистцем, але мольберт і фарби на деякий час притихли, і лиш врядигоди з'являвся на мольберті мокрий, сумний ескіз.

Пройшло переселення, і стежка в мистецький світ Гарасовської на деякий час зeszла з моїх очей. І тільки з преси долітали до мене чутки, що Міка живе в Чикаго, постійно творить, подорожує багато, влаштовує виставки, не піддається кулакові життя.

Приходиться врешті спитати звідкіля Марія Гарасовська черпає оту силу, отой творчий вогонь для своєї мистецької праці?

Сокальський плодючий чорнозем, безмежне багатство галицько-волинської природи, лани пшениці, соняшникові поля, килими трав і конюшини, пісня села Себечів і національна свідомість отого сокальського села, хори, театральні вистави, вечірні співанки на приходстві, близькість з людьми, хатня культурна атмосфера, все те напоїло її ще змалечку своїми магічними чарами.

А потім праця, праця і праця, численні мандрівки по краю, по Ев-

ропі й Америці і знову праця дослівно в полі чола, і врешті у висліді сотні, сотні картин, які живуть на стінах любителів краси і промовляють до них їм тільки зрозумілою мовою.

На виставці Гарасовської у Чикаго не було „мертвої природи”, не було того, що зів’яле, сухе, що віджило. Була жива пророда з усією своєю вітальністю, був кольор і пульс життя, були душевні неспокойні вири і велике бажання бути, видержати на стійці, не пропасти, не закопати щедрого Божого дару аж до останнього віддиху.

Двадцять виставка картин Гарасовської відкрила (черговий раз) джерело вітальності і сили цієї мисткині, мисткині жінки, якій енергію позавидувати може не один чоловік — маляр.

Там же на виставці краєвиди космацького Гантеру, що пахнуть чеберцем і грибами, небо підперте сосною (вид із балькону Союзівки), розбурхані води річки Скогорі, скелисте Кольорадо із шпилем Пайкс Пік, де завірюха пірвала металевий Мікин мольберт, і понесла його у пропасть. А далі — краєвиди сливе цілої Югославії такі ж схожі на наші копиці сіна і снопів, маки у збіжжі, клаптики орних нив, стареньке подвір’я у Загребі з голубом на підвіконні, а внизу розгоріла настурція.

А квітів на виставці, мов у ботанічному царстві. Фрагмент церковці в Поворознику, — доземний поклін мистця розп’ятій Лемківщині. Ікони Гарасовської сходять із старих стін, молодіють, одягаються в людську одіжку і йдуть між людей ширити мир і любов.

Та все таки, не мою думку, майстерно створений братів портрет — одна із кращих картин Гарасовської.

Що ж ще додати до портрета мисткині? Вона стоїть серед квітів і трав. Білий, старий капелюх, синій каптан — „сарафанчик”, драні сандалі, збоку крісельце, на ньому касета з двадцяти пензлями, а на касеті палітра важка, переважка, в руках не втримаєш.

Вітер розносить дико поли її каптана, здирає з чола капелюх, трясє мальбертом, але мисткиня працює вперто, хапає живу природу цупко у жмені і кладе її непорочну на сірі малярські полотна.

Такій творчій людині, що весь свій вік присвятила рідному мистецтву, від громади належить подив і пошана.

В ОБИЙМАХ ЕВФОРІЇ...

Перший бал української преси в Америці

Тільки там, де є ентузіазм, захоплення, віра в усіх і сила об'єднаних думок і хотінь, може збутись подія такої міри, як Перший Бал української преси, що відбувся 30-го грудня 1971 року у Філядельфії, в аудиторії парафії св. Йосафата. За нього взялись спільно дві важливі організації, фінансова Комісія СФУЖО під головуванням Марії Харини і секретарюванням Володимири Ценко та Союз Українських Журналістів Америки (СУЖА), головою якого був тоді редактор М. В. Дольницький, а секретарем — д-р Р. Криштальський.

Традиція балів преси сягає львівських часів, коли бал преси був завжди у центрі Карнавалу. Він відбувався у найкращій залі при вулиці Японській, де грала оркестра Ябця. Зайво пригадувати людині тоді котильйони, тафтові сукні, смокінги і фраки. В буфеті, що все належав до гонорової функції, засідали пані: Ракова, Павликовська, Колтонюкова, Шухевичева, і як сьогодні пригадую директора Ярослава Колтунюка, любителя танців, який не пропускав не тільки вальсів, але теж і фокстрота.

І ось, по стількох роках, оту балеву ідею принесла на засідання СФУЖО Марія Харина. Ідея зразу прийнялась!

У почесному комітеті були: Олена Лотоцька — голова СФУЖО, Роман Купчинський, почесний голова СУЖА, д-р Олександр Оглоблін, президент УВАН, д-р Матвій Стахів, президент НТШ, ред. Іван Кедрин Рудницький, інж. Лідія Бурачинська, Лев Лепкий, д-р Григор Лужницький, д-р Лев Мидловський, д-р Роман Осінчук, Михайло Островерха, Ірина Пеленська-Пасіка, Марія Струтинська, Іван Тиктор, Лев Шанковський.

До журі для вибору Кралі Української Преси належали: Петро Андрусів — голова, Стефанія Чаплинська, Володимир Ласовський, Іванна Савицька та Теодор Терен-Юськів.

Майстрами церемонії були: д-р Роман Криштальський, мгр Олена Процюк і Роман Швед; оркестрою провадив Юліян Сухар; співала Ліза Чепіль; мистецьким оформленням залі зайнявся Петро Андрусів, а мистецьким оформленням запрошень — Едвард Козак.

До вибору кралі зголосилася сорок одна панночка. Першою кралею вибрано Адріану Легету, княжнами: Іванку Бульбу і Христину Шашкевич. Вони дістали цінні книжкові подарунки від господарів балю о. шамбеляна М. Харини і Марії Харини.

Ах! То був чарівний бал!

Діловий комітет (зліва): С. Бернаддин, П. Андрусів, А. Андрусів, М. Винницька, В. Ценко, М. Дольницький, М. Харина, Р. Кришталевський, І. Савицька, Олена Процюк, стоїть у фразі: Т. Герен - Юськів, С. Чаплинська, В. Ласовський, О. Кузьмівич, Л. Чайковська, С. Голінгата, Л. Нікєвич, М. Татарська, М. Романенчук, Роман Швед, В. Мельник, Я. Шавяк з дружиною. Тих, яких я пропустила, перепрошую. Це молоді лані.

**ЗУСТРІЧ
З УКРАЇНОЮ**

Музично-меморіальний музей ім. Соломії Крушельницької у Львові. 23-го вересня 1996 р. Участь Романа Савицького у щорічних наукових читаннях цього музею. Його тема „Соломія Крушельницька у музикознавчих джерелах Заходу”.

В музею Соломії Крушельницької. Роман Савицький та Галина Тихобаєва, директор музею. Львів, вересень 1993 р.

Микола Колеса і Роман Савицький у Львові, 1993 р.

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР
ЛЬВІВСЬКА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В. СТЕФАНІКА

290601, м. Львів, ГСП-1, Стефанка, 2

24 квітня 1991р

№ № 23 квітня 1991р.

Глибокошановна пані Іванно!

З великим зацікавленням читала я Вашу книжку "Ой верше мій, верше...", яку Ви надіслали для нашої бібліотеки.

Гортаючи сторінку за сторінкою, оглядаючи ілюстрації, я неначе побувала на рідній Лемківщині, бродила її стежками, полями, запашними квітучими луками, наслухалася журливого шепоту лісів, джурчання потічків і річечок. Я відчула всю красу нашої Лемківщини і водночас її трагедію, побачила її зруйновані села і осиротілі цвинтарі.

Кожне слово, кожний сюжет, кожна світлинка з Вашої книги мені близькі і зрозумілі, нагадали мені моє рідне село Мшану біля Дуклі.

Ваші нариси про життя, звичаї, обряди, легенди лемківського села, написані на особистих спогадах і збагачені талантом письменника, зацікавлять кожного, кому не байдужа історія і культура українського народу, зокрема його найзахіднішої гілки.

Написана лемківською говіркою, книжка має значення для збереження цього найдревнішого діалекту української мови, який через розсіяння лемків по світу зникає, а також послужить мовознавцям для наукових досліджень.

Отож, разом із широк подякою за таку гарну і цінну книжку прийміть найсердечніші побажання всього найкращого, нових талановитих творів.

З повагою *Марія Вафвігин*, завідувач редакційно-видавничим відділом Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН УРСР

Шановна пані Савицька!

Після того, як познайомився з Вашою збіркою автобіографічних оповідань „Ой, верше мій верше!“, що Ви надіслали її до Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника та під враженням від прочитаного я прийшов до висновку, що треба розповісти про Вашу творчість нашим читачам. Оригінальне художнє обдарування Лемкині повинно стати гордістю нашого Львівського регіонального культурно-освітнього товариства „Лемківщина“. Зараз це Товариство має свій стаатус і діє на всю патріотичну потужність. Ваші книжки будуть сприяти успіхові діяльності цього Товариства. З цих міркувань я рішив написати нарис. Однак, щоб написати про весь Ваш художній набуток, мені потрібно ознайомитися з іншими Вашими книжками, яких, на жаль, у Львові немає. Якщо Ви бажаєте, щоб такий нарис появився в одному з львівських тижневиків, то вельми прошу допомогти мені в цьому і ласкаво надіслати ті публікації, які вважаєте за найважливіші або й всі. Було б добре, якби пособили мені опублікованими рецензіями, та текстом автобіографії.

На закінчення додаю таке. Наші читачі, на жаль, ще дуже мало знають про талановитих письменників, які творять в діяспорі і своїми мистецькими здобутками розголошують добре ім'я отчої землі. Щоправда, дещо таки вдалося нам зреалізувати. Ми познайомили львів'ян через друковані публікації деяких письменників. Однак це стосувалося чоловіків, може скластися враження, що жінки не пишуть художніх творів і насамперед поезії.

Вибачте, прошу за те, що не будучи з Вами особисто знайомим, одразу звертаюся до Вас з клопітливим проханням. Але роблю це з думкою і наміром, щоб віддячитися за Вашу пам'ять і любов до рідної землі.

Заздалегідь щиро дякую за прихильну відповідь.

З повагою
Іван Лозинський

Львів,
26 лютого 1991 року.

* * *

Вельмишановна Пані Савицька!

Вашу цінну посилку книжок і матеріалів одержав 29 квітня 1991 року. Дійшли до мене всі шість назв Ваших творів: „Серце“, „Три казочки“, „Незабудьки“, „Українські молоді пісні“, „О, верше, мій верше...“, „Денник Ромця“, а також рецензії на Вашу книжку (6), ксерокопії листів Ю. Стефаника (2), анотації та інші матеріали (8). Шкода, що

між цими цінними матеріялами я не виявив Вашої фотографії. Найсердечніше дякую Вам за них і за доброзичливе сповнення мого прохання. Більшість матеріялів і всі книжки я одразу прочитав. „Три казочки“ і „Серце“ з найбільшою насолодою. Зворушили мене до глибини душі, бо більшість із них я пам'ятаю із „Світу дитини“ і „Українського дошкілля“. І такі ці вірші — такі рідні, такі щирі, такі милі, такі милозвучні і мелодійні, а над усе благородні, що хочеться читати і читати. Багато спільного у Ваших пречудових поезіях з віршами Іванни Блажкевич і Марійки Підгірянки, яка у нас зараз переживає новий ренесанс. Вся Ваша творчість сповнена тугою за Лемківщиною. Мені тільки раз довелося побувати і побачити цю чарівну Лемківську Швейцарію і я забути не можуй її досі, зокрема, церкву у Висовій, що вельми нагадує собою собор Василя Блаженного у Москві. У нас у Львові діє Товариство шанувальників Лемківцями і однойменний хор. Про Лемківщину багато написав і далі пише Іван Красовський, який веде своєрідний літопис всіх знаменитих лемкинь і лемків.

У наближчих днях візьмуся за роботу, щоб написати нарис, тому дуже стала б в пригоді Ваша збірка фейлетонів „З пташиного лету“. Прагну до того, щоб зробітт якийсь внесок в справу популяризації талановитих лемкинь-поетес, їх благородного патріотизму. Надіюся на удачу.

Ще раз щиро дякую Вам за книжки, за допомогуй і сприяння. Бажаю всякого добра, удач і всяких гараздів. Буду радий кожній Вашій звістці.

З повагою
Іван Лозинський

Львів,
3 травня 1991 року.

* * *

Вельмишановна Пані Савицька!

У попередньому листі я обіцяв надіслати Вам „Галичанку“ і наступні публікації. Зараз свою обіцянку виконую. До листа вкладаю два примірники двотижневика „Галичанка“ і один-два примірники газети „Просвіта“, тобто — Випуск — 4 і 10.

Якщо Вам із написаного щось не сподобається, прошу одверто написати про це, а я у майбутньому це врахую і буду уникати подібні формулювання. А писати збираюся ще і ще і не один раз. На черзі до київського багатотиражного кольорового журналу. Вже маю замовлення.

Вже потрібні Ваші чорно-білі фотографії невеликого формату (кольорові також) щоб не повторяти опублікованих, що стали відомими читачам. Редакція „Просвіти“ просить надіслати для публікації свої нові твори, які досі не друкувалися, або й такі, які Ви будете ласкаві спеціально написати для львівської „Просвіти“. Пані редактор — Ніна Бічуя з нагоди Великодних свят надрукує ще один Ваш твір.

Невелику статтю-гасло про Вас я надіслав до Української Літературної Енциклопедії, крім цього в другій половині квітня виголошу лекцію про Вашу творчість перед львівськими бібліофілами. Якщо вона відбудеться, то неодмінно зроблю фотографії і надішлю Вам.

У нас у Львові діє земляцьке Товариство „Лемківщина“, яке очолює п. Баран. Я зацікавив активістів цього Товариства Вашою творчістю, а тому не виключена правдоподібність і можливість, що буде організований урочистий вечір, змістом розмови — Ваша поезія і проза. О тут нам дуже пригодились би Ваша розповідь про саму себе. Прошу ласкаво подумати над цим моїм натяком, що є водночас проханням.

До Турки я ще не їздив. Поїду після Великодня, бо зараз готуюся до наукової конференції в Кам'янці-Подільському, де маю прочитати доповідь про Івана Огієнка — митрополита Іларіона, як дослідника початків українського книгодрукування. Підготовка забирає у мене багато часу, бо тема для мене зовсім нова, однак труднощі не злякали мене, бо я зачудований його інтелектом, працьовитістю і прекрасною, багатою і різноманітною спадщиною, яку залишив нам. Своєю доповіддю хочу відмітити і возвеличити його дух. Оце стільки виливаю інформації про те, чим сам живу.

Однак мені дуже важко знати чи у Вашому домі все гаразд, чи Ви самі здорові і як Ви маєтеся, чи збираєтеся до нас завітати, а я тим часом буду старатися видати збірку Ваших творів, залучу до цієї справи нашого найліпшого львівського художника Івана Крислача.

Від листовної розмови з Вами, аж потеплішало на серці, і тому не можу відірватися від неї. Та пора кінчати її, щоб Вас нею не втомити.

Бажаю Вам і Синові здоров'я, настрою і всяких удач та сповнення Ваших надій.

З повагою:
Іван Лозинський

Львів,
26 березня 1992 року.

ДИТЯЧИЙ СВІТ У ПОЕТИЧНИМ СЛОВІ

Не для того, щоб знову скаржитися й бідкатися з приводу нещасливої долі нашого народу, а задля того, щоб ви ліпше знали історію свого краю, нагадаємо вам деякі факти.

30-ті роки ХХ століття були скрутними й трагічними як на Великій Україні, так і в Галичині. На заході тодішні правителі намагалися ополучити українців, на сході йшла русифікація. Коли біда надходить, то кого насамперед треба рятувати? Звичайно, що дітей.

Отож в Галичині мудрі люди намагалися прищепити дітям гени прадідівської гордості, національної свідомості, знання мови, історичне мислення. Хто насамперед цим займався? А от такі культурно-освітні та громадські організації як „Рідна школа”, „Просвіта”, „Союз Українок”, а найбільше самовіддані, залюблені в свою роботу вчительки, редактори, письменниці, видавці. „Світ дитини” видавав Михайло Таранько, „Дзвіночок” — Іван Тиктор: писала для дітей Марійна Підгірянка, а безліч гарних книжечок ілюструвала Олена Кульчицька: цікаві оповідання з історії писав Антін Лотоцький... Своєю роботою вони ставили забороло тій біді, котра зветься асиміляцією, тобто розчиненню українців у польському середовищі, занепаду мови, традицій і навіть зникненню українського характеру.

Серед таких людей була й Іванна Савицька (Трешневська).

Народилася Іванна Трешневська 14 березня 1914 року, на Лемківщині, в селі Опарівці. Батько її був священником; мати любила поезію, сама теж мала письменницький хист. Отож і не дивно, що Іванна теж почала писати вірші. Було їй вісімнадцять років, коли вперше з'явився друком її вірш „Весна” у перемиському журналі „Бескид”, а пізніше і у львівських виданнях — „Наш приятель”, „Світ дитини”, „Українське дошкілля”, „Малі друзі”. (Як бачите, у Львові до 1939 року виходило більше дитячих видань, аніж взагалі в Україні після того ж 1939...). Отож, і писати після того року Іванна Трешневська (Савицька) не писала ані рядка, і лишень після переїзду до США в 1949 році повернулася до улюбленої справи. І знову довелося рятувати українських діток від асиміляції — тепер уже в середовищі англомовному.

Відірвані від України — своїє прабатьківщини, маленькі наші країни що мали знати про її природу, звичаї, історію? Поетеса добре розуміє дитячу душу, проникає в світ свого малого читача, знає, як з ним говорити. Отож і звернулася насамперед до народної казки. Вона використовує засоби казки, легенди, щоб оповісти дітям про духовне життя

їх предків, про красу української землі; краплина по краплині вливає вона дітям своїми віршами любов до далекої батьківщини. Є тут запах літнього різноцвіття, гомін степу, чисте радісне звучання слова. Найкращі художники беруться ілюструвати книжки Іванни Савицької: і Петро Андрусів, і Олена Войтович, і Едвард Козак (Еко). І оформлені ними книжечки — „Наша хатка”, „Золоті дзвіночки”, „Три казочки” — потрапили зі США й до нас, в Україну, у Львів. Мають деякі львів'яни „дорослі!” книги, написані І. Савицькою — „Босоніж по лемківських стежках”, „Верше мій, верше”.

Поетеса живе нині у Чикаго (США), вона є членом Об'єднання українських письменників „Слово”.

У „Читальні” ви вже могли ознайомитися з казочками І. Савицької — були це „О, хто хто Миколая любить”, „Різдво в лісі”, „Материнна шаночка”. Тих казочок буде в нашому часописі ще більше.

А сьогодні ми подякуємо пані Іванні за гарні казки, побажаємо їй здоров'я, доброї настрою, добрих звісток з України — соборної, незалежної держави. Цей випуск „Читальні” вирушить до пані Іванни в США.

Подав Іван Лозинський.

Львів, 1992 р.

ПРЕСА В УКРАЇНІ ПИШЕ ПРО ІВАННУ САВИЦЬКУ

Джерзі Ситі, Н. Дж. — У львівському журналі, що його видає Товариство „Просвіта” ім. Тараса Шевченка у числі за березень і у двотижневику „Галичанка” поміщено статті та зразки творчості відомої української письменниці, поетки і авторки численних книжок та віршів для дітей Іванни Савицької. Обі обширні статті написав Іван Лозинський зі Львова та при тому подав ряд віршів і дві казки авторки у цілості. У першій статті в „Просвіті” п. н. „Дитячий світ у поетичнім слові” І. Лозинський подає короткий життєпис авторки і перегляд її творчості для дітей, але згадує також про її збірки для

дорослих. Він пише, що І. Савицька розпочала свою творчість для дітей ще у молодих роках та містила їх перед Другою світовою війною в українських дитячих журналах Західної України, як у славному „Світі Дитини” чи „Дзвіночку”. Для прикладу поруч статті дві казки І. Савицької, а це „Про боязливого зайчика і хитру лисичку” та „Про горду паву”. Обі казки прикрашені оригінальними рисунками Петра Андрусіва.

У львівському двотижневику „Галичанка” є довша стаття п. н. „У нас в гостях”, в якій І. Лозинський подає історію дотеперішнього життя і творчості І. Савицької, згадуючи також, що доля не пощастила її „життєвих катаклізмів”, але вона свідомо своєї місії далі „захищати національні паростки грядущих генерацій українців від винародовлення і голосити правду про них. Живучи між двома берегами — поселення і матірним, посланка українства творить цінності регіональної цивілізації і оберігає їх живчик зв’язку з рідною землею”. Під спільною назвою взятою із статті „Захищати національні паростки” в „Галичанці” вміщені зразки віршів І. Савицької із збірок „Серце” і „Незабудьки”, як також інші.

МАТІНЦІ

*Матінко моя єдина,
Ти для мене цілий світ!
І хоч я мала дитина,
Хоч мені лиш кілька літ,
Та Тебе, Матусю мила,
Я кохаю над життя!!
І бажаю: будь щаслива!
Так, як квітка весняна!*

МОЛИТВА ЗА ВІТЧИЗНУ

*О Боже наш добрий, що правиш на небі.
Візьми під опіку знедолений край.
Кріпи його сили в біді і в потребі
І запал змагаться за правду подай!
О Боже мій милий, вітчизні дай волю,
За неї ж бо гине найкращий наш цвіт.
І щастя і радість і силу і долю,
Щоб слава ширяла далеко у світ.*

Із збірки „Серце”.

Просвіта, березень 1992.

МІЙ РІДНИЙ КРАЙ

*Мій рідний край давлять окуви.
Мій рідний край у боротьбі,
А якже ж тут в ім'я любови
Вітчизні допомогти мені?
І серце нищечком говирить:
Учись, трудися кожний день.
Не забувай свої мови,
Звичаїв рідних і пісень.
Люби усе, що гарне, чисте,
В потребі другим помагай.
А Сонце Волі променисте
Зогріє твій далекий край!!*

ДО ПРАЦІ

*Школа, школа, знову школа,
Знов науки довгий час.
Відпочинку вже доволі,
Час поклін віддати школі,
Ось вона скликає нас.
Всі найкращі гри, забави,
Всі безжурні, ясні дні,
Всі вони тоді лиш милі,
Як заслужені й щасливі
Ті, що з прецею в дружбі.
Тож до школи всі ідімо!
Праця — наш цілющий лік.
Кожний по своїй спроможі
Хай працює і лиш в Бозі
Починаймо знову рік.*

Із збірки „Незабудьки”

ПІД ЯЛИНКОЮ

*Різдво, і гомоном перлистим
Колядки звуки гомонять.*

*Ялиночки вогні іскристі
Палають, світяться, горять.*

*Тож обступім кругом ялину!
Хай світло зірки на верху
З'єднає нас в одну родину
Люблячу, щиру і міцну!*

*Світи, ялиночко, між нами!
Любов'ю, радістю палай!
А звук колядки небесами
Хай полетить у рідний край!*

НАШ САДОЧОК

*Ой, який бо гарний наш садочок вліті!
Дозрівають сливи, сонечком нагріті.
Груші золотенькі, ой, які добренькі!
Кращого садочка не знайти на світі.
Ой, які ж пахучі та розкішні квіти!
Сонечко їх гріє і колише вітер.
Прилетить раненько пташечка маленька.
Защобече мило: — добрий день вам, діти!*

Пам'яті вченого-славіста

Перестало битися невтомне серце вченого-славіста й богеміста, автора численних наукових праць із царин міжслов'янських літературних взаємин, популяризатора кращих надбань світової культури, бібліотекознавця та бібліографа, незмінного директора іноземної книгозбірні у Львові Івана Лозинського.

Івану Лозинському належить ідеї та часткове втілення у життя фундаментальної бібліографічної праці „Письменники Галичини в перекладах та критиці на основні європейські мови”. Він автор понад 760 статей, розвідок, есе-спогадів про мистців молодомузівців тощо. Наука в особі Івана Лозинського назавжди втратила вченого з енциклопедичними знаннями, а бібліотека іноземної літератури — свого невтомного директора.

Вічна йому пам'ять! Хай земля йому буде пером!

ГРУПА ТОВАРИШІВ.

30-го липня 1992, „Вечірній Київ”.

МОЇЙ МАМІ

Люблю Тебе, Матусенько єдина,
Любов'ю щирою, як любить лиш дитина,
І Господа щоденно я молю,
Щоб зберігав Він матінку мою.
Люблю Тебе, хоч, може, люба Ненько,
Непослухом раню Твоєю серденько.
Що вражене, до болю давить грудь.
Прости мені, Матусенсько, забудь.
Прости мені, Ти вмієш все прощати
Ласкава, добре, терпелива Мати!
Ти янгол мій, що злинув просто з неба,
Люблю Тебе, — І більше слів не треба.

ЛЕТИТЬ ЛІТАК...

Летить літак
Високо так,
Летить, летить стрілою,
Ховається, вкривається
Хмаринкою густою.
Ох, як би так
Як цей літак
Мені колись дістаться
Змагатися, ховатися, літати
Не бояться!
І скаже всяк:
— Таж ти дівчак
Учись, коли охота
Наука твій єдиний шлях,
Добудь знання пілота.
Тоді літай, тоді ширяй
Кудю думка лине.
А успіх свій віддай як стій
На славу України.

Із збірки „Незабудьки”

КАЗКА ПРО ДОРОГИЙ ПЕРСТЕНЬ

В одному селі жив собі бідний чоловік з дочкою. Мати, вмираючи, подарувала дочці звичайний, залізний перстенець і так промовила:

— На тобі, доню, все, що в мене найдорожче, ось цей маленький обручик-перстенець, він тобі у пригоді стане.

З того часу сирота завжди носила перстень на пальці й не забувала про маму.

Якоїсь одної жаркої літньої днини ота бідна дівчина пішла в ліс по ягоди. Вона втомилася довгою ходою й сіла край ставка помити ноги. Але тут же трапилося несподіване нещастя. Залізний перстенець сковзнувся по мокрому пальці й упав у водяну безодню.

Сирота заплакала так голосно і так щиро, що аж зворушилося серце маленької водяної жабки. Вона вискочила на беріг і промовила:

— Чого плачеш, гарна дівчинко? Що сталося?

— Ах, жабко, — відповіла сирота, — у мене був маленький перстенець, і впав у воду.

— Не плач, не журися даремно, — відповіла зелена жабка, — зараз будеш його мати.

Вона скочила у став і за хвилинку викинула на беріг срібний обручик, що виблискував до сонця.

— Це не мій, це не мій, — сказала дівчина, — мій не блистів, не мінився, пошукай краще, любя жабко.

Жабка пірнула ще раз у воду і за цим разом викинула на беріг правдивий золотий перстень, що виблискував десятками дорогих самоцвітів.

— А це твій? — спитала жабка, розмостившись вигідно на листочку водяної лілеї.

— Ні, і цей не мій, — відповіла сумно дівчина. — Це якийсь дорогий, мабуть королівський, з мінливими камінцями, а мій був звичайний, залізний, але дорожчий від усіх скарбів цього світу. То був перстень від моєї мами!

Тоді жабка пірнула

— Чого плачеш, гарна дівчинко? Що сталося?

втретє у воду, добула залізного обручика й подарувала сироті всі три перстені.

Хутко рознеслася вістка, що бідний чоловік з дочкою розбагатіли якимсь чудесним способом. А жив у тому селі багатий купець, і в нього теж була одна дочка. От та купцева дочка розпитала сироту про те чарівне місце, де жаба перстені з води викидає, та пішла й собі шукати щастя. Сіла на березі, та буцім-то плаче за перстеном.

— Чого плачеш, дитино, — спитала її маленька водяна жабка. — Що сталося?

— Як же мені не плакати, жабко, коли в мене був дорогий, предорогий перстень, дарунок самого короля і він упав просто в воду.

Жабка кинулася на дно ставка, і чомусь довго, довго не виходила на берег. Вкінці втомлена вилізла з осоки і сказала:

— Весь ставок прийшлося мені перешукати за твоєю згубою, але крім отого срібного перстенья, я не знайшла нічого.

— Це не мій, це не мій, люба жабко, іди ще раз у воду і пошукай краще.

По хвилині жабка показала дівчині золотого перстенья, але й той не сподобався їй. Коли втретє жабка вискочила на беріг, промовила до дівчини:

— Лежить на самому дні озера ще один дорогий перстень, та він тяжкий від самоцвітів, і мені годі піднести його. Коли хочеш, ходи зо мною, удвох видобудемо його на берег.

Дівчина скочила за перстеном у воду і ніколи більше не вернулася до свого батька...

Обкладинка і титульна сторінка книжки казок І. Савицької. Обкладинка та ілюстрації П. Андрусіва.

3 МОГО ВІКНА

З МОГО ВІКНА

Про гумор і гумореску

Українці — нація похоронів, панахид, поминок, жалоби, маніфестацій, голодівок і академій. В такій атмосфері гумор не розвивається легко, не розквітає буйно. Здається, писати гумореску — це гріх, це нетакт у відношенні до тих, що весь час громадсько працюють, метушаться, бігають біля серйозних справ. Лиш там і тут (у діяспорі) блимне отой вогник веселости, замигтить світлячком чи сірничкою, загорить ватрою, спалахне ракетою і знову втихне.

Та все таки ми радо сміємося із добрих тактовних жартів, з веселих гуморесок, з дотепних анекдотів, видержаних у тоні, а то й куточками наших веселих очей даємо пізнати, що дотеп, чи гумореска — добрі. Гумористові треба мати відвагу посміятися навіть із себе самого, не тільки з інших.

Чого потрібно для написання доброї гуморески? Потрібно візка з чотирма колесами. „Праве переднє колесо“ — це інтелігенція, без якої не вільно братися за писання гуморески. Що таке інтелігенція? Це такий гудзичок, що сидить у людини за вухом. Людина родиться з отим гудзичком. У кожній трудній ситуації, потиснувши цей гудзичок, людина знає що, коли, як і скільки можна сказати і зробити. Є люди з гудзичком і без гудзичка.

Ліве, переднє колесо гумористичного воза — це талант, літературний талант. Без нього нічого путнього написати не можна.

Лишаються два задні колеса. Ліве — це вміти читати й писати. Читати багато кожного дня, вивчати в'юнкість і гнучкість слів, еластичність гарного вислову, запах гумористичної мови, читати й читати те, що ви написали, свою гумореску чи сатиру перечитувати багато разів і вигладжувати її мов склицю, викидаючи зайве.

Слова в гуморесці — це гейби оті горішки, не прості, а золоті, гейби гарячі каштани, що їх перекидає автор з рук до рук, не затримуючи задовго отого жару в своїх делікатних долонях. Слова — мов зерна пшениці, що танцюють у решеті, дзвонять-видзвонюють м'яку мелодію, відкидаючи непотрібну полову, що часто заглушує головну, провідну думку.

Четверте колесо воза — це міра, це гамульці. Грубість дотепів часто нівечать гумореску. Четверте з першим колесом ходять у парі, тягнуть разом.

На той візок на чотирьох колесах посадить Гумор, запряжить до візка баскі коні, хай біжать сільськими пляями, підміськими дорогами, цісарським гостинцем, столичним асфальтом, переїдьтеся по „червоному карпеті“, не минайте столиці ні сальону, ні фотеля, ні крісла, ні лавки, ні дзиглика, бо сміх і веселість потрібні всім, вченим і невченим, старим і молодим, одруженим і самотнім, багатим і емеритам, але пам'ятаймо все і завжди про четверте колесо...

Одним непотрібним словом можна налити ложку дьогтю у бочку меду.

„Візок на чотирьох колесах“ — невідступний дорадник гумориста.

Про авто, кукурудзу та ще дещо...

— Дунечко золота! Така радість, таке щастя розпирають мою патріотичну душу від останніх політичних новин, що я рішився зробити щось незвичайне, щось вагоме, велике, — купую авто! А який колір тобі доподобив, кохана?

— Зелений, — сказала зразу дружина. Все зелене мене безмірно захоплює, навіть ти, старий, в зеленому капелюсі (ще з Баварії), з жовтим, пухнатим пірцем.

— То не пірце, то щіточка, — кажу їй.

— Щіточка від зубів?

— Щіточка від мисливського капелюха.

— А! То ти ще полювати збираєшся? Чи не пізнавато тобі, не під силу? Зрештою, полюй, полюй, та гляди, щоб сарна не дуже постаріла була, зубів не маємо, не буде чим гризти твою добичу.

— Мені б місток новий пригодився, — кажу дружині.

— За місток, перелаз, чи альтану вже забудь, вже запізно. Ти краще „порч“ полатай, сходи направо, ринва тече...

Щось там ще торочила моя мила, та я побіг, мов шалений, розглядаючись за вітриною з автами. Є! І то велика.

— Зеленого авта хочу, модерного, маленького, шиковного, на сплати й рати (річ ясна).

— Зелених авт ми не маємо, колір зелений немодний. Тепер, в Америці, мода на біле, тільки біле. Все довкола лиш біле, зрозуміли.

— Давайте біле, але модне!

Підсунулась біла, не машина, а кралечка, вилискує боками, аж поклепати хочеться.

— Скільки? — питаю.

— Дванадцять!

Не погано, подумав я, можна злакомитись. Я вмовстився на сідало і зразу потиснув трубку.

— Погано гарчить, загрубо, наче альтом. Це голос моєї тещі, я його маю по самісінькі вуха. Давайте машину з кольоратурним сопрано!

Підкотили машину, і я сів. Глип, керівниці немає.

— Хочете з керівницею? — питає продавець, тисяча долярів більше, а хочете з трансмісією, ще дві тисячі.

— А скільки бензини п'є ота штука? — питаю.

— Це авто супер модерне, їде на кукурудзі. Багажник кукурудзи заведе вас з Нью Йорку на Фльориду.

— А охолодження є? — питаю знову хлопчиська.

— Охолодження — тисячу долярів більше.

На щастя, світилася гарна, модерна попельничка і я, підписавши папірчик, став власником модерного авта.

Загуркотіла машина, загримала кукурудза і я чкурнув що лиш сили, аж закурилася дорога. Але моє щастя ходить на коротких ногах. Зараз таки, за рогом, я вгаратався у самітну, зелену Тойоту. З'явився поліцист, став шкрябати протоколи, а далі питає сердито?

— А пояс де? Чому їдеш без пояса?

— Я ношу шлейки, пояс тепер немодний, — кажу йому. І тут, — ще одна неприємність. Надбіг задиханий продавець і горлас:

— Пане, пане, ви не взяли забезпечення від випадку. Верніться, бо може вам буде потрібне...

Наукова доповідь про вуса

Шановні слухачі і слухавки!

Піду об заклад, що ніякі мудрі науковці і ніякі дослідники не знають більше про вуса, чим я. Просто тому, що мені вдалося по довгій аналітичній праці відкопати коріння вусам, догризтися до самої самісінької суті отої купочки волосся, що є у декого під носом, незалежно довгим чи коротким.

Найперше, навіщо вуса? Можете думати й думати — відповіді не придумасте. А вона проста. У кожному носі — дві дірки, наче два вікна або двоє дверей. Відчинете їх — протяг у хаті. Отож протяг під носом — річ очевидна, а вуса спиняють напругу вітряної субстанції, бло-

кують воздушне спілкування... А ви там не спіть, пане у третьому кріслі під вікном, не спіть! І не хропіть баритоном, тут вам не опера, тут наукова доповідь.

Ще древні єгиптяни плакали вуса, а грецькі філософи (Сократ) вважали вуса символом глибокої думки. Недарма всі знамениті письменники і поети носять вуса.

— Неправда, — увірвалася в мою доповідь пані з лівого крила залі. — Леся Українка не мала вусів, і Ольга Кобилянська була безвуса, Наталена Королева також мала голе тіло під носом!

Довелося пояснювати, що вуса ростуть в основному у чоловіків і куди рідше в жінок, і доповідь покотилася далі.

— Маємо й українське коріння (не мішати з рум'ямком, липовим цвітом і петрушкою): Володимирові вуса, козацькі вуса, стрілецькі чорні, спокусливі, упівські хвацькі, дивізійні „заверниголова“. А Тарасові вуса, а Франкові, а Грушевські буйні й кучугурні!

Огляньмося довкола — скільки прерізних вусів побачимо: білих, русявих, рижих, сивих; коротких як щітка, тонких як бритва, закручених рожеками, довгих до пояса...

— Підстригати їх! — вихватилась якась пані. — Станьмо об'єднано в неділю під церквами, ножиці в руки і до роботи, жінки!

Відклали мою доповідь і стали стогласом радитись, врешті вибрали ad hoc комітет. Голова Комітету сказала:

— Поділимося на чотири партії для чотирьох категорій вусів: старокалендарних, новокалендарних, київських і баптистських. Вуса з Нової Віри вже від'їхали в Україну.

Одна старша жінка заголосила:

— Ой, що ж це робиться! Прадідівське, рідне, споконвічне занепасти хочуть. Не обтинайте, любі, вікової традиції!

Голова комітету стала заспокоювати стареньку:

— Не плачте, не пропаде традиція. Ми поставимо довгим вусам меморіальну дошку.

— Що там дошку! — гукнув безвусий чоловік. — Пам'ятник поставимо вусам. Канада поставила пам'ятники писанці і вареникові, а ми — вусам.

— Тільки яким? — загуло довкола. — Володимирським, козацьким, стрілецьким, упівським?..

— Амбасадорським! — почулося ззаду. І зчинилася колотнеча.

Мою доповідь довелося відкликати з політично-дипломатичних причин...

„Всесміх“, Торонто.

Земляк з Белза

Скільки отих земляків крутиться біля нас у великому муравлиному місті, — самі знаєте. Оті маленькі — торгують овочами, цибулею і хлібом. Середні — всякою фантиною, а товсті земляки, з грубими гаванськими сигарами сидять у шкіряних фотелях на Волл стріті.

Земляк, що про нього мова, — власник дев'яти кам'яниць, що тягнуться довгим рядком уздовж 8-ої вулиці.

Галина заходить до заготованого бюро платити своє комірне. В тому бюро розкішним пано, на всю ширину кімнати пишається стінний календар і перший день місяця закреслений на ньому грубою зеленою лінією. Земляк чекає на цей день нетерпляче, і хоч ця нетерплячка їсть його довше як півстоліття, у земляка і тиск крові в порядку, і серце б'ється як належить, бо він, як сам каже, родом з життєдайного Белза.

Галина порпається у торбинці, шукає чека.

— Час моє мешкання малювати, — каже вона. — Шість років вже минуло. Стіни мов у кузні, стеля лупиться. Невже ж вам, пане не соромно.

— Ой соромно, дуже соромно! — говорить Галині земляк. — Станемо малювати, як тільки сонце пригріє, повіє весняний вітерець.

— І ванну обіцяли направити, ну і що. Забули може? Пам'ять у вас не дописує?

— Ой дописує, землячко, першорядно дописує. Якби ж то тільки ванна і тільки ваша, а в мене на голові триста двадцять дві ванни, й кожній чогось бракує, щось там потрохи капотить. Та ваша ванна лежить у мене на серці, ось тут, під чорним піджаком, з лівого боку камізелки.

— А як же буде зі світлом? Контакти гейби показалися, змовились проти мене, всі страйкують. Нічна лампа не світить, радіо мовчить, залізко мов брила льоду.

— Контакти страйкують кажете? Нічого дивного, землячко, нічого дивного. Задивились на інших і страйкують. Страйки тепер у моді, та їм це знудиться, швидко знудиться. Дошкульний весняний вітер і дощі, — найкращі ліки на страйки. Все буде добре, все буде наладане. Так, так...

Галина, вийнявши чека, спитала ніби заклопотано:

— Який це день сьогодні? Я геть дочиста розгубилася. У мене справи, різні важливі справи...

— Першого квітня? — гукнув весело земляк, і тицьнув пальцем на календар.

Прощаючись, земляк сказав:

— Ви така точна, така у плаченні прецизна, як мій швейцарський годинник.

— А ви такасте, як годинник: все так і так, так і так. Та врешт киньте такати, кажіть правду, робіть щось. Ви ж обіцяли направити в дверях дзвінок!

Земляк приблід і схопився рвучко з фотеля. Лице у нього поморщилось, прив'ялі губи задрижали і він сказав:

— Завтра о восьмій ранку все буде виконане як слід. Все направлене, заткане, заліплене. А може б знизити вам комірне, що ви на те?

Галина підвела круглі від здивування очі і повна зворушення сказала:

— Спасибі за ваше серце! Ви добра, шляхетна людина, ви...

Земляк розсміявся і вистрелив сердито: — *Prima Aprilis!*

Відмолоджуймося

Кажуть, що є на Фльориді таке озеро, яке відмолоджує, дає силу, красу, принаду, повертає молоді літа. А Василеві тільки й тямка, що його дружина уже не та, що колись, уже не така гнучка, та вихиляста, не рожеволиця, та й не гладенька вже, мов той п'ятницевий вареник під кожною діяспорною церквою.

— Тобі, Ганусю, треба б поїхати в оте місце, де чудо-сила повертає жінкам минулу красу й молодість.

— Чому ж тільки жінкам, а тобі голубе, не треба розправити тріскучі, старечі кості, зрушити серце, що геть обросло отим холестеролем, що його ложкою жадібно їсиш, і їсиш...

Трохи радились, а трохи сперечались і рішили, що Ганна поїде сама, бо воно й на кишеню легше, і хату припильнувати треба, бо злодії, із-за тієї інфляції, подвійно тепер працюють, подекуди з „овертаймами“.

Ганна уже над озером, наче пава походжає, розглядається, розкошується. Покупила у тамошній крамниці великий, мов решето капелюх, з білою рамкою окуляри на пів лица, жовту, від сонця, парасольку і шовковисте панчо, щоб накрити оті місця, де тілеса хвилями переливаються почерез пояс. У Гантері таке панчо називають накрыйбіда.

Так, щоб ніхто не бачив, Ганнусенька до масажиста заходить, витискає і виганяє все зайве, що назбиралося із щотижневих бенкетів. Старий отой масажист, недочуває, недобачає добре, цур йому.

А докторів на Фльориді, хоч гать гати. Щойно відбули над озером конвенцію, врадили відмовляти старих від отого цілющого озера, бо пацієнтів маліє, інфляція по офісах безпардонно розсілася. Один доктор (той, що коні арабські плаєє) наказував Ганнусі грімким голосом:

— Один тиждень купайтесь, а не більше, бо лихо вам буде, велике лихо...

Але десь узялася змія і стала Ганнусю спокушати.

— Що там один тиждень поможе, не слухай того доктора, він боїться, що ти станеш молодою і гарнішою від його молодої дружини. Купайся, раджу, шість тижнів, тоді з тобою чудо станеться, щось незвичайне, нечуване.

Послухала Ганна змії, та й „вдарила по телефону“ до свого вірного мужа.

— Тут так прекрасно, так тепло, так побожно, аж в трьох церквах вареники продають в п'ятниці. Дозволь мені ще три тижні тут купатися, краси тієї напитися по самі береги. Та яка там дискотека тут, що ти плетеш, тут реколекції починаються, піст настав, проповідей слухаю. Хто проповідує, — питаєш? Та не д-р Ценко, а о. Сенко зі Львова. Ні, ні, не про пакунки, ані про виклик не говорить, а дев'яту заповідь Богу розтряєє. Та правду кажучи, даремно він трудиться, бо тут над озером самі вісімдесятники зібралися і ніхто не розуміє, про що він властиво говорить.

Діставши дозвіл від мужа, Ганна купається тиждень четвертий і п'ятий, але щось — ніжки болять, ручки гейби не ті, водички Гануся боїться, бабки в пісочку ставить, якась плаксивенька стала, хоче додому.

А Василь затужив, заплакав, та й пригнався зловити Ганусю на гарячому. Ходить довкола озера, та й питає за Ганною під жовтою парасолькою.

— Була така, кажуть люди, гарненька, рожева, мов квіточка, уже три тижні як поїхала до свого любого мужа.

Василь, передчуваючи лихо, кинувся шукати Ганусю і там, на горбочку, де сідає Торонто, і там, де відкрита роздягальня (там найдовше шукав), аж врешті пішов між тіністі куші, де залюбки бавляться у хованку діти. І тут віднайшлася згуба. Під широкою пальмою лежала жовта парасолька, лежали білі окуляри, розстелилося квітчасте панчо, а у великому капелюсі попхинькувало тихенько, у біленьких пеленочках, відмолжене немовлятко, його найдорожча Гануся.

Ну, скажіть самі, чи не варто їхати на Фльориду?

Хлопчиківі, з веснянками на носіку

Я не буду накреслювати точних років, у рамках яких розмальована моя картина. Вдумливий читач сам поставить малюнкові свою здогадливу дату. Для облегшення загадки, розмалюю акварелями деякі помітніші деталі.

Околиця Ліндлі у Філядельфії була тоді окрасою міста. Коли ви хотіли похвалитися своєю новою хатою, яка замість віхи, все ще чепурилась багаторічним мотргеджом, ви провадили свого гостя spacerком навіть пізно, вночі. Чепурність розлогих дерев, крислатих лип, а то й кучерявих кленів, тіней яких ніхто тоді не боявся, конкурували навіть з красою Єлізейських Піль, хоч, поправді, фаєтонів ані повозів з елегантними дамами тоді на Ліндлі не було. Всі оті дами сиділи рядочком у Перфект фото, корегували акуратність кумедних не раз фотознімків, а з булавою над ними стояла тоді пані Туся.

Високо, на горбочку, д-р Тетяна Цісик рвала й латала плохенькі скитальські зуби. Отак і мені, сердешній, вилупила золоту старо-крайову корону, сказавши при цьому: „Будуть з вас американці сміятися, тут ніхто не виблискує золотом”. Імплянтів тоді ще не було. Болю не пам'ятаю.

По „Єлізейських Полях” походжав іноді добрячий д-р Володимир Галан. Однею рукою він брав, а другою роздавав потребуєчим. Справжній образ св. Миколая.

Тут теж мов мавка, вигулькувала часом перша лейді Філядельфії Олена Лотоцька, красна пані, струнка й пишна, мов соняшник, із золотими косицями. Вслід за нею крокувала частенько чепурна бабця Михайлина Чайковська, „філядельфійська інституція”, з разочками дрібних перел і з ковточками, теж із перел, та ще й з „льочком” надостойному гладкому чолі. Бабцю усі поважали і слухали її добрих порад.

Тепер, коли писати про хлопчика, пригадаю дитячий садочок, отих дрібненьких „куряток”, що їх водила вколо себе віддана вчителька пані Синейко. У ті часи діти були дітьми — слухняні, добрі, миролюбні, шебетали рідною мовою, яку пособляв рідний дім. Діти ковтали казку, мов ласощі, прокидалися пташками, білками, квітами, а пані Синейко горнула до себе оту дріботу, вичаровувала (з уяви) дитячий скромний спектакль з віршами, танцями й піснями. До тих „театральних видовищ” і я часом, на бажання учительки, прикладала свої, буцім то „режисерські” руки. Які ж то були незабутні часи!

Бували дні, коли до садочка заходила гарненька пані, тримаючи за

ручку хлопчину з дрібненькими веснянками на носіку. Він був уже не малюк, але ще й непідліток, тяготів до садка і весь поринав у казковий, дитячий світ. Я пам'ятаю личко, його очі-мигдалі, такі допитливі й цікаві до всього. Хлопчина відрізнявся від інших дітей. Він привертав увагу своєю зрілістю, серйозністю, спокоєм, він був до всього цікавий. „Що з нього виросте колись?“ — находили на мене думки. І ось у „Свободі“ я прочитала допис „Прощання о. Романа Мірчука у Байоні“ у зв'язку з від'їздом на працю в Україну.

Щасливої Вам путі, отче Романе, злопчино з веснянками на носіку!

Мандрівка в молодість

Ви пам'ятаєте, а може й ніколи не бачили, чаклунки-осени в царстві Дівочого Інституту в Перемишлі.

Зараз таки як вийти з їдальні на подвір'я, під жовтою парасолею осінніх мерехтливих каштанів, слалася стежка в город, стежка, встелена листям, що так шаруділо-шуміло під прудкими ногами інституток. А між листям — рубінові каштани, що ними вряди-годи стріляв до наших вікон восьмилітній Петрусь, синочок директора Інституту.

Наймолодші дівчата збирали пильно каштани, називали їх „скарбамі“, хоч по суті — скарбом була сама молодість, якій матеріяльне було зовсім чуже, нікому (в той час) непотрібне. Ми старші, скажімо, семиклясниці, вже не збирали каштанів, ми всеціло поринали в Пласті та в спорті („Спартанка“), бігали з гомоном по площі, ганялися за м'ячем, який з фантазійною силою злітав угору, відбивався від рук, від пальців до пальців, і тріумфально ховався у сітці. Ми всі зі захопленням грали відбиванку, хоч не було тоді Барсельони 1992 року. Ми грали по змозі сил, для розваги, бо ціллю гри не були Олімпійські Ігрища, річні контракти, не були золоті медалі, а сам найальтруїстичніший спорт, прорух, гімнастика, самовдосконалення, співжиття з іншими, толеранція і врешті — шляхетне суперництво.

Я бачу вас, подумки, мої завзяті фізкультурниці, мої щасливі „олімпійки“: Ольга Секела, Марійка Гузар, Стефа Микитка, Зоня Прокурат, Маруся Бадан, Ася Трешневська, Ася Кишакевич, Ірена Кушлик, Люба Заболоцька, Мурка Чучмай, і з молодших — Ірина Кашубинська. В той час, як ми ганялися за м'ячем, угорі, на тенісовому корті, шаліла з ракетою першунка Стефа Дмоховська.

Ми були дуже щасливі, бо мали тоді знаменитого „ковча“ (свого, скажімо, Майка Дітку), ми мали незрівняну, прекрасну Цюпу Паліїв, найкращого українського „ковча“, якого ніколи не забудемо. Цюпа Паліїв була тренеркою від спорту і різьбаркою молодих тоді характерів. Вона харизматичною силою увела нас, у ті небезпечні часи, у тайний Пласт, не дала завмерти Великій ідеї Пласту і ліпила, немов з плястеліни, тверді, здорові характери. Духовними лідерами нашої кляси були тоді Марушка Стахів і Надя Сороко. Славна їм пам'ять за те.

Але вернімося до каштанів. Осінь у той час несла свою поезію, тка-ла нитку краси, розтягала довкола чари осінніх плодів. Достигали в садку пахучі ренети, дозрівав вже горіх біля корту, такий спокусливий і такий невисокий, тільки сягни та рви. Але що ж, красень Льонічка беріг оті ласощі перед нашими жадними руками. Немилосердно беріг.

За отою запальною відбиванкою ми й не помітили, що кільканадцять метрів від площі виріс високий паркан, вдвоє більший від росту людини, закінчений гострими шпiцями. Там за отим парканом проходило чиясь життя тихим, спокійним руслом, і те життя нас молодих не займало, не цікавило навіть, Хтось сказав, що за тими дошками має свою резиденцію польська духовна семінарія, а студентів отої семінарії ми називали клериками.

Був це окремий світ, до якого жодна з нас ніколи не шукала дороги, розуміючи добре, що наші й їхні шляхи розходяться у протилежні кінці.

Одного теплого дня, набігавшись за м'ячем, наша спортова дружина розсілася вигідно на лавці. Ми були в коротких до колін штанцях, у білих мов сніг сорочинках, рукавці аж по лікті, все (на той час) приличне, все акуртне, скромне. Косметики ніхто з дівчат не вживав, очей не малював на-зелено, бо сонце, прорух і радість давали задурно рум'янці, блиск очам і молодечу красу.

Хтось завважив, що в паркані появилася дірка і крізь ту дірку час від часу заглядають цікаві очі. Рада в раду, і ми придумали заліпити плястеліною оту непотрібну спокусу, щоб раз на все схватись від цікавих очей.

На картці ми написали: „Prosimy nie zaglondać do dziurki“ — пропхали картку крізь дірку, заткнули каштаном і заліпили її плястеліною.

Здавалося, що все поладжене, все акуратно зроблене, пожадлива дірка закрыта на віки вічні...

Тим часом було не так. Другого дня чекала нас несподіванка. Дірка була прочищена і в ній стирчала біла картка: „Zaglondamy i podziwiamy ladnych ukrainek“...

А світ такий гарний...

Коли вам шістнадцять років, море вам по коліна... Дрібними руками підлітка обнімаєте літо, наче любого друга, ловите сонце в пригорщі, прагнете води й простору і волі, волі в злуці з природою. Ви одягаєте зелений наплечник, вишневу хустку й вириваєтесь з хати, де б вона не була, вириваєтесь до пластового табору. Так було колись, давно...

Табір „Сокол“ в Галичині — наш незабутній „Сокол“, і наших шістнадцять літ! Ми ідемо льорою крізь зелені поля, крізь левади, крізь пахучий чебрець, а ноги наші тонуть у зелені й квітах. Фіолетні дзвіночки цілують наші коліна, а сонце цілує щічки, такі ще дуже молоді, рум'яні, допитливі й до всього цікаві!

В таборі на „Соколі“ — наче ув вулику. Кожна шукає собі сінника, а він, той сінник, — найкращий у світі матрац, випханий мріями, поезією і шумом гірського потоку. Такий запашний і такий романтичний отой сінник.

У кожної і в кожного з нас є своїх прекрасних, юних шістнадцять років...

У булаві — ЦьопаПаліїв, предмет обожнювань і захоплення, і Ганка Коренець, „чорнява білочка“, яку всі любимо. Все усміхнена й все добряча, не картає, за дрібненькі помилки. Золота Ганка. Ми ж бо всі ще підлітки, перший раз у пластовому таборі, гей би вже самостійні.

Нічна стійка, не абияка проба. Вовчі зелені очі заглядають з кущів... „Гусяча шкірка“ налазить на мої плечі, та честь пластова не каже кидати стійки.

„Вовчику, вовчику, не їж мене“... Зате їсть мене інший „вовчик“ — голод. Боже, як хочу їсти. З кухні несеться солодкий запах свіжо спечених бухтів (завтра ж неділя), і я без вагання тягну з полиці два, із сливками. Рай — не бухти.

В неділю за обідом (усі сидимо на траві) до мене підходить Цьопа. Очі в неї сумні, повні докору. В руках — їдунка з двома бухтами. Вона каже: „Іванко, я чула, що ти любиш бухти. Ось на тобі мою порцію, смачного... Я чую, як рум'янець, повний сорому, сідає мені на лице, а сльози жалю, дитячі ще сльози, тиснуться мені до очей. Це був удар болючий і справедливий, без леза і без пояска, його пам'ятаю посьогодні, і — пам'ятаю смак отих бухтів на „Соколі“, що іноді сняться мені...

Несподіванка (Прямо з життя)

Віра бере вакації тоді, як дають. Ось знову підсунули відпустку в травні і мусиш брати, добре тобі, чи зле, бо Міркові уродини ось, ось, і він образиться, посумніє, коли дружина від'їде. Насправді Мірко не те, — що не ронить сліз, але й заохочує, просить: — Їдь дорогенька, їдь! Зубенки їдуть на Фльориду, місце в машині мають, провітритись тобі треба, спочити, покупатись в лікувальному озері, їдь!

Віра збирається у дорогу, але серце підказує щось недобре, серце гальмує... З'їдуться віншувальники (прошені й непрошені), і певне приїде вона, ота фарбована лисичка, ота „бльондинка“, і почне щебетати солодким, робленим голоском. І волосся розчеше прямо на ліве око, і розпустить його на плече, вдаючи молоденьку. А Мірко знову й знову: — Чи ти вже готова, Віро? Чи забрала купальники? А може купиш новий?

Віра прощається, за уродини не згадує, обіцяє писати, хоч знає, що ніде не поїде. У неї готовий плян. Вона всяде до авта Зубенків, і вже за крутом (їдуть увечері), поскаржиться на біль голови, на нудоту! Вона зречеться вакацій на Фльориді, повернеться до хати сусідки, і там, крізь вікно, слідкуватиме за своїм чоловіком. Їм бо, тим вакаціним самітникам не можна вірити, їм все ще, і все усміхаються різні витівки аморного, молодечого стилю.

Складений плян стовідсотково заграв. Віра (мов на долоні) бачить цілу стратегію уродинового свята. Вже третє авто під'їздить під їхню хату: Горленки, Крижі, Павичі, а всі з коробками, з пляшками. Четверта машина привезла гарячу „піццу“ (з грибками певно), і ось таксівка, до якої кинувся Мірко, помагаючий в'юнкій сілюетці висісти з авта. Він ніжно обнімає її і провадить додому.

— Це вона, ота фарбована „киця“, і Вірине серце вискакує прямо з грудей.

Крізь прозору фіранку мигочуть силуети гостей, крізь непрозорі стіни продирається „многая літа“. Чи не танцюють вони?

Години тортур і знуцань над собою тягнулись довго, чарка ревнощів наливалася по вінця...

Біля півночі поволі стихало. Від'їхали вже Горленки, за ними Крижі й Павичі, тільки самітня „киця“ не вийшла з хати.

Віра підождала часочок, а потім причесала волосся, наліпила собі рум'янці, позеленила повіки, і десь біля першої ночі подзвонила до хати.

Мірко з'явився у піжамах, пополотнів, змішався, не міг промовити слова.

— Це я, твоя законна дружина, приїхала побажати тобі багато

щастя і успіхів на дорозі життя. Успіхів, — розумієш? Вона рвонулась до спальні, і там не було нікого, але з гостинної пробивалося світло.

— Не входи, не бентеж, не роби сцен, я все розкажу, я виясню, подам причини, і ти зрозумієш, Віро! Вона шарпнулась, пхнула з розмахом двері, і станула віч-на-віч з небезпекою. В гостинній кімнаті молилася навколішки Міркова мама.

Крізь спогадів фіранку...

Осіню насуваються спомини, тягнуться густою фіранкою, в якій роки протерли вже видні тріщини. Крізь ті тріщини бачу виразно яркі картини минулого, трагічні, сумні, а той трагічно-веселі, бо навіть тоді, коли червона заслона відгородила містечко Угнів від світу, траплялися гумористичні моменти.

Одного сльотливого дня прийшов на приходство „товариш“ — міліціонер, і заявив урядово:

— Нині, о шостій годині — мітинг (в хаті, на передмісті) Наказується з'явитися точно.

Мій батько, о. Олександр, прийняв повідомлення спокійно, а потім сказав до мене:

— Підеш зо мною, правда? Удвоє буде відрадніше.

Ми прийшли точно, і вже застали повну хату людей. Були це батькові парафіяни, угнівські, чесні міщани, спокійні, роботящі люди, яким і не снився комунізм. Але наказ, — є наказ, вони прийшли.

Федір, робітник міської лазні, увихався біля лавок, крісел було обмаль. Він був бідняк, працював у лазні прибиральником, і там зловила його дика, червона навала.

Хата вщерть заповнилася до останнього місця, і Федір, кинувши молоток, виліз на малу скриньку, і кашельнувши, почав:

— Слава Ісусу Христу! Мені сказали, щоб я розповів вам про Леніна, але я його ніколи не знав і він з Угонова не походить. Виджу ту нашого єгомосьця, і може єгомосьць нам скажуть, хто такий, що за оден, і чи роджений в Угнові, бо в метриках буде написано.

Батько покрутився на кріслі, але вийшов з ряду, (не на пачку), і сказав приблизно таке:

— Володимир Ленін не походив з Угонова. Він народився в Росії, помер в Росії 1924 року. То був такий чоловік, що хотів бідним помагати,

хотів щоб бідні не були бідні, а багаті щоб давали бідним.

Тут обізвася Федір:

— То він був такий, як св. Миколай.

Батько замнявся і відповів ось так:

— Воно, Федоре, не так само, бо св. Миколай був єпископом, а Ленін не був єпископом, тільки був адвокатом.

— То прошу отця духовного розповісти нам про св. Миколая.

І пішла розповідь. „Проповідь“ тривала не довго, слухачі, повставали з лавок перехрестившись тричі, а батько розглядався за Федором, щоб з ним попрощатися.

— Федора тут нема, — хтось сказав. Він же побіг до лазні нагріти воду в кітлі, бо нині купається міліція...

Вакації тут і там

Ми сиділи в затишному ресторані „Сопілка“ в серці старого Львова — Віктор, Мирон, Олександр, Михайло і я. Це був той час, коли „сало (а не шило) вилізло врешті з мішка“ і стало не раритетом, а звичайним додатком до хліба. Стіл наш вгинався: росіл, а по ньому можна ходити в черевиках, котлетки в білому віночку, голубці, смажена цибуля на смальці, млинці й пампушки.

Михайло гукнув:

— Ну, як так, панове, привітаємо гостя на сухо?

Ні, не на сухо, з'явилась пляшка, точніше сказати, дві, з чистою білою, адже ж наш гість — американець... Посипались питання:

— А як там у вас, в Америці, з харчами? Масло масте — свіже, пахуче, солодке?

— Ми масла не їмо, їмо маргарину, і то потроху, обережно, холестероль у маслі сидить, серцевий приступ наводить.

— Ну, а сметана, молоко?

— Молоко двовідсоткове п'ємо, дехто воліє з центрифуги, а в сметані сам чортяка сидить.

— А яйця? Смажениця із трьох чи чотирьох?

— Три яйця на тиждень дозволено, це справжня отрута, оті яйця.

— А цукор, братіку, ложка, чи дві до кави?

— Цукру ми не вживаємо. Nutra Sweet заступає нам цукор. Від цук-

ру буває цукриця, — борони тебе Боже від неї.

Михайло не довіряв:

— Ти, Мироне, мене певно лякаєш, щоб я в Америку не їхав, а я поїду, справді поїду, ось моя віза, глядіть!

Так кузени помінялися ролями. Мирон залишився в Україні аж на чотири тижні, а Михайло чкурнув в Америку, прямо до тітки Євдокії.

Вакації в Америці, уявляєте? Цілий день у фотелі. Телевізор з ранку до ночі поцілунки показує, ковбасою городжені плоти, а долляри сипляться з неба прямо до твоєї кишені.

— Do You speak English? — зразу спитала тітка.

Михайло мовчав.

— Та я тобі на пошті роботу вже підшукала, а так підеш, синочку, на будову. — Трудолюбива тітка жене з хати таки першого дня вакацій. — По п'ять долярів за годину, а п'ять разів вісім — це вже гроші, — торочить тітка. — Щось там даш мені за харчі і за ліжко, а решту вези до Львова, хату купиш у Зимній Воді чи, може, на Богданівці. Так роблять ошадні українці.

Раннім ранком тітка чимчикує на працю. Поставила на столі вівсянку з двопроцентним молоком, два тоусти з маргариною і скляночку сливкового соку. Кави не п'є, вона натискає на тиск. На полуденок поклала в торбинку курячу лапку, помідор і дві сливки. На вечерю Михайло застав такий лист:

Dear Michael!

Today I am working overtime. In the refrigerator is one more „lapka” and plenty of salad from my garden. I am proud of my garden. Cut a small piece and add lemon (a few drops). You may have an apple, if you desire, and watch television this night, there is a beauty contest at 8. Do not forget the garbage.

Love

Aunt Doki.

Отак, день у день, тиждень у тиждень. Михайло схуд, ослаб, знесилювся у тій проклятушій Америці, вирішив їхати додому. А лікар йому сказав:

Ти щасливець, заробив на роботі більше, як думаєш. Вісім фунтів свого сала згубив, тиск із 180 впав на 140. Живчик нормальний. Шлунок — уже не бубон, а тесана дощечка. Їдь додому і більше не обжирайся.

А як там Мирон? Засмакували українські харчі, вудженка, сало, сметана, пиріжки, млинці і котлетки з білим товщевим віночком і заробив собі на вакаціях у тітки „улькус”.

Історія одного собаки

Я називаюсь Рекс. У моєї чистокровній метриці записана мама і батько, і коли рахувати точно, то мені вже сповнилося три роки життя. Значить, — я молодий, повний енергії, з усіма її привілеями, з модерним способом думання, із свободою порухів і з фантастичними скоками у щасливе майбутнє. На ділі — справа інакша.

Моє дитинство і молодість пройшли у закритих кімнатах, де мені вільно проходжати з увагою і дистинкцією, з чистими завжди ногами, вільно спати на коцику біля ліжка пана, іноді вилізти на канапу (як пан не бачить), мені вільно дивитися на телевізор, слухати музику, обов'язково слухати вечірні політичні новини, їсти два рази в день якісь там собачі консерви, їздити з паном до лікаря на обслід мого здоров'я, приймати якісь вітаміни, якісь уколи на послаблення моєї вітальності, все те, чого я абсолютно не хочу, не бажаю і від чого не буду щасливий.

Короткі прогулянки по городі, куди мій пан виводить мене ретельно двічі удень, це щойно справжнє щастя. Я ганяю по траві, мов шалений, топчу засіяні квіти, ломлю кріпець і петрушку, пчихаю від запаху рож і кидаюсь на зустріч Лессі, що проходить гордо зараз-таки за сріблистою дротяною куртиною.

Я закоханий у Лессі від першого мого погляду. Вона така незвичайна, така граціозна, недоступна, та все таки кине в мій бік ласкавий, кокетливий погляд. Тоді я з вовка — прокидаюсь м'яким ягнятком, і ми розмовляємо ніжно нашою собачою мовою, якої ніхто з людей не в силі ніяк зрозуміти. Яке щастя!

Від деякого часу мій пан пропадає кудись, і я сумую у кімнатах, забутою гейби сиротою, заглядаю весь час крізь фіранку, чи не їде зелене авто, і густо-часто не їм моєї вечері. Самому їсти не хочеться, не смакує.

І ось одного разу з'явилась у кімнатах якась пані. Вона наводила нові, незвичайні порядки, не злюбила моєї шерsti, що стелилась там і тут по долівці, уболівала над квітами, які я безсердечно ломав, не злюбила запаху моєї скромної персонi, і мій улюблений пан рішився віддати любимця в інші, теж добрі руки.

Тепер я живу „переміщеною“ гейби особою далеко від мого пана, бо життя не стоїть на місці, а міняється, крутиться каруселею, як на колишньому відпусті. І тільки час від часу присниться мені люба Лессі: тільки присниться, бо щастя, навіть собаче залежить либонь від призначення.

Великодній капелюшок

Коли ваша пам'ять яко-такو працює, коли ще тямите оті щасливі часи, коли ми були бідні, може й голодні, під чужими дахами, і в пошуках якоїсь хоч праці, справа великоднього капелюха не була на останньому місці. Адже ж Америка із усіма традиціями, із звичаями „почитає оте капелюхове божество“, і ревія весняних капелюхів на Великодні Свята, це подоба церковних процесій в Італії, Еспанії, чи Бразилії.

Згадую пригоду з капелюхом ще з тих пір, як залізничний квиток з Філядельфії до Нью Йорку (там, і назад) коштував сім доларів, правда, тільки один день у середу, і тільки групові екскурсії. Я прилучилася до такої жіночої групи й махнула й собі до Нью Йорку.

Стояла зелена, золотом ткана весна. Совість казала, що купувати дурниці — це гріх, а жіноче хотіння бути гарною побивало трепет душі, підшепти чутливої совісти, маркітність навіть.

У вагоні був „рейвях“, що вбиває усі благородні чуття і справа весняного капелюха виплила на плесо совісти пишною водяною лілесю.

Ми вже в крамниці Мейсис, що квадратною площею рівна може й стадіонові, висока на десять поверхів. На третьому — справжній туземний рай, та не рай, а ботанічний город магараджі, де серед дзеркал і дзигликів росли на тоненьких ніжках сторчма кущики рож, магнолій, гвоздиків, бузку, незабудьок. Це ж була тодішня мода, що не зважала на вік. Квіти, квіти й квіти. Що брати, й що саджати на голову? Жінки кинулись до дзеркал, (як у таборі за м'ясом). Я нагрядилася (сокальський вислів) у бузькове гніздо, (без бузька), і виглядала у ньому, як дама із старого портрета.

Щастя, щастя! Якою малою ціною можна тебе зловити, коли світ весь зелений, а щастя лежить у капелюсі!

О 2-ій годині чекала на групу великодняя програма в Редіо-Ситі. Які то були благородні часи. Сто янголів білокрилих, сто лілей, чудесна музика Баха. Ми бачили Воскресіння із гробу, (все за марлею), ми сиділи мов у якійсь гіпнозі, зачаровані дією, такою далекою від прозаїчних капелюхів.

Але життя життям. О 6-ій від'їздить поїзд. Ми знову у вагонах, але вже без галасу, без веселих розмов, все ще думками у прекрасному, та духовому.

Десь, біля Трентону розпочалась розмова.

Погляньте на мій капелюх, сказала Мисс Мерседес. Всі кинулись оглядати фіяллик, тільки я сиділа гейби спляча, все ще в Бахових обій-

мах. Одна за однією хвалилися своїми капелюхами, врешті причепились до мене.

— Ні, ні, не покажу, не хочу, не прозраджусь, почекайте до Великодня. Але нетерплячка перемогла і мене. Я сягнула рукою під лавку, але там не було нічого. Глипнула на полицю мою і чужу, — теж нічого. Замигтіло щось ув очах, стиснуло горло, заблистіла сльоза, і я усвідомила, що мій весняний капелюшок лишився під кріслом у Редіо-Ситі.

— Не жаль вам того капелюшка, хтось може нині спитає?

— Капелюшка мені не жаль, але жаль отих янголів білих, отих крил, отих зефірних лілей, і дуже великий жаль за колишнім прекрасним Бахом...

На Кальварію... (Розповідає Ілля Павліш)

Я був малим хлопчиною, дев'ять чи десять років, і про Кальварію пригадую небагато. Та все таки дещо в кучерявій пам'яті залишилося, хто хоче, хай повірить, а хто не вірить, — Бог з ним.

Пам'ятаю, як після жнив, мама сказала ось так: — Завтра підемо на прощу. Треба подякувати Богу за щасливі жнива, і за ті волоські горіхи, що ними платитиму за твою гімназійну науку. Попросимо Бозю за здоров'я для тебе, бо ти такий хирлячок, що прикро мамі дивитися.

Що таке хирлячок, я тоді не уявляв, але йти з мамою на Кальварію, — малому хлопчині була велика радість.

Коли міряти старою мірою, від нашої хати до відпустового місця було п'ятнадцять кілометрів. Паломники манджали босі, бо черевики тоді шкодувалося. Їх несли на палиці, або на старій парасолі високо, почерез плече, а взували черевики, чи чоботи аж на самій горі, недалеко малої церковці. А про босі, покалічені ноги, — не варто й говорити...

Ми вийшли вранці до схід сонця і „начче серця“. Мама чомусь то спішилася, ішла жвавими кроками, а я підбігав за нею, і вже за другим кілометром просився сісти, та їсти. У вузлику був свіжий хліб, бараболяний пиріг, варені покладки і яблука. Горіхи, що правили в нас за валюту, були ще недостиглі.

Поснідавши, йшли ми далі, потім знов спочивали, пили джерельну воду, що випливала з-під каменя і врешті мої ноги стали потроху бун-

туватися.

— Тихо, не плач, — говорила стурбована мати. Онде стільки прочан, стільки людей, але ніхто не плаче. Стидайся! Ти не маленька дитина.

По боках дороги, що вся рясніла камінням, росли кущі ялівцю, малі смерічки, дика рожа, а поміж них якнебудь построєні сповідальниці, в яких прочани позбувалися злободенних гріхів. Мама теж сповідалася, а мені казала таке:

— Ти ще малий, багато не нагрішив, змов пацір, і буде з тебе, а я сусідці Явдосі наговорила за курку такого, що мушу тепер сповідатися. Чого там у злості, не скажеться. Прости Боже гріха.

Церковця стояла на самому верху, а біля неї віночком поприлягали прочани, а тут як не здійметься буря, як не поллється дощ, і нікуди подітися. Ми промокли до нитки, доволіклися до якоїсь великої шопи, що правила богомільцям (у ті часи) за нинішній Голідей Інн. На глиняній підлозі поприлягали може й сотні людей, і ми втиснулися у ту гушу. Дощ бубонів по солом'яній стрісі, місцями вже промакало, люди відкрили парасолі. Я знесилений і голодний одразу заснув камінцем.

Над ранком, мама перехрестившись тричі — сказала пошепки таке:

— Підемо, сину, додому. Отой дощ, ота поневірка, ота камениста дорога, то буде твоя Кальварія. Як виростеш, підеш колись ще раз, а я за рік, як дасть Бог дочекати...

Ось стільки пам'ятаю про Кальварію.

Роки пролітали, мов їзди на баских конях. Спогад про Кальварію віджив удруге, як я опинився у перемиській тюрмі, у келії, із самими злочинцями. Мене, що ще був „у цивілю“, привітав наставник кімнати в приписовій, в'язничній „уніформі“.

— Пан колега за кури, за конє, чи за карчемнов аватуре?

— Я політичний, відповідаю спокійно.

— Мами, єдного політичного, — сказав до зграї. — Політичні не чищов подлогі, не виношов кіблі. Дайце му сєннік високо под саме окно, жеби мял свеже повєтше.

Кремезний наставник келії став мені приглядатися, а далі, потягнувши мене в куток, сказав потиху українською мовою:

— Я вас дєсь бачив, я вас знаю, ви з якого села? О! То ми будемо сусіди. Я там тєребив у вас сливе по всіх курниках.

— То вас за кури! Я попався сюди за Кальварію. Минулої осені пішов я з прочанами відмовляти гріхи. Дощ нас захопив уже під самою горою і я сховався у першу порожню сповідальницю. Жінка за жінкою прикипали до мого віконця, шепотіли гріхи, а я давав їм розгрішення, заслонивши лице рукавом. Датки „на Боже“ зростали, і я рі-

шився сидіти аж до заходу сонця. Моє „щастя“ обірвалося швидко, бо хтось розпізнав фальшивого єгомосьця і суд у Перемишлі вліпив мені за обман аж три роки.

— А ви, пане сусіде, ходили колись на Кальварію?

Єпископська візитація...

Мені було всього чотири роки, коли мій батько, молодий священник на Лемківщині, дістав від Єпископа Коциловського ось таку телеграму: „Приїду за два тижні візитувати Вашу парафію”.

Телефонів тоді не було, листоноша носив пошту раз на тиждень, отож повідомлення прийшло пізно, і в селі зчинилась паніка. Жінки малювали одвірки, газди латали стріхи, діти збирали розкинені по стажках соломинки, бо всі думали, що Єпископ ходитиме по хатах, заглядати до ванькирів, дивитися за святими образами. Страхи на ляхи! Єпископ Коциловський хотів перевірити церковні книги, кількість шлюбних і нешлюбних дітей, кількість вінчань (розводів тоді не було), отож на контролю ванькирів не було часу.

Була осінь, лив страшний дощ, і дороги в горах розмокли і розлізлись мов розчинене тісто.

Але парада парадом. Фірман викотив із возівні чорний парадний повіз (мамине придане від батька о. Онуфрія Дрималика), коні нагрядив новенькою упряжжю „із очицями” (коні боялись авт), виглянцував собі чоботи мов люстро, батіг з червоним кутасиком взяв у руку, а батько розіп’яв парасольку (буда в повозі чомусь не працювала), і так, під дощ, поїхали зустрічати Єпископа на маленьку стацію біля Сянока, що звалася Дубрівка.

Поворотна дорога стала нещастям. Колеса коляски застрягли в густому болоті, повіз з достойним гостем загруз під горою Ворочень, і Їх Ексцеленція з усміхом на вустах, з батьківською вибачливістю, рішились з моїм батьком і з фірманом витягати повіз з болота.

Візитація відбулася дуже успішно, бо мій батько дістав нову, „при світі” парафію в околиці Любачівщини.

А мені було тоді всього чотири роки...

Подарунок для Мами...

Літній сезон у Гантері був, як завжди, велелюдний, повен цікавих людей зблизька і навіть здалека. Тут бо збігаються лісисті гори із річкою, такою схожою на наші карпатські потоки. Тут ялиці й сосни, кущі ялівцю і дикої, пахучої рожі, тут суниці, малини й гриби, яких тільки хочете родів, шляхетні, правдиві, у модних, великих капелюхах, гурточки підпеньок на білих, високих ніжках, сиріжки й козаки, що їх у Гантері вдосталь, будь вони гриби, будь мистці, старої і нової кисти.

Ось тут, у Гантері (ради хліба) я відкрила вакаційну крамничку з мистецьким крамом. Однієї днини зайшов до крамнички чоловік середніх років, в чорній одежі, притаманній священикам, з білим вузьким комірцем. Він відрізнявся від решти покупців делікатністю рухів, повздержливістю в огляданні експонатів.

— Чим можу вам послужити? — спитала я ввічливо гостя, не вживаючи титулу — отче.

— Шукаю за дарунком для мами. Їду з Італії додому і хочу привезти мамі щось українського, гарного, рідного. Поможіть мені, прошу, у тому нелегкому ділі.

На полицях, що вгинались від глечиків, мисок, свічників, що їх творили тутешні й опішнянські умільці, вибір був справді великий, та покупець шукав чогось більш особистого, більш теплого, м'якого. На окремому місці лежали наскладані льняні жіночі сукенки із синім полтавським вишиттям, з питоменим мистецьким вирізуванням. Мій покупець ледь усміхнувся, погладив вишиття і сказав:

— О, це буде добре для мами, я куплю оцю суконку.

Я ще встигла глянути на нього, запам'ятати деталі обличчя, які швидко затрапились у суміші прихожих людей..

Проминуло декілька років. Коли ми перебували в Дітройті із співачкою Христиною Карпевич з нагоди нашого лемківського вечора, нас забрала з левошища голова СУА Марта Василькевич. Гостинність родини Василькевичів, сказати б коротко, була справді українською, і наша розмова після обіду велася жваво. Цікавою і головною особою за столом була сивенька пані, мати дбайливої господині, біла, біла, мов у молочному завої, і така гарна у тій білості, тільки дивись і малюй.. Я пильно їй приглядалася, і врешті помітила, що сива пані зодягнена в полтавську суконку із голубим вишиттям, із мистецьким вирізуванням. І пані помітила мій погляд.

— А ця суконка із Гантеру, син привіз подарунок, правда, що гарний? А ви були колись у Гантері?

Я всміхнулась і в тій же хвилині закружляв у свідомості спогад: священник у чорному одязі, білий, вузький комірчик і ніжні руки, що ховали до течки дарунок.

Біла пані докинула: — Мій син все з нами, він ось тут, погляньте, прошу, на столик.

На круглому столику стояла велика фотографія, з якої дивились на мене добрячі очі (тоді ще) Архимандрита, а тепер Екзарха, Києво-Вишгородського Владики, Любомира Гузара.

Крамничка мистецтва в Гантері.

Гантер колись...

На свв. Петра й Павла в Гантері — розгар сезону. Вже приїхали Попелі, Кедрин з Марусею, Юрко Мусій і четвертий до бриджа — Кобзар. Він тут газда. А Божий світ такий гарний, прозоро-чистий. Хлюпоче весело потік, кидають чари м'ята, чебрець, чотирилистна конюшина,

Людмила Морозова: Церква св. Івана Хрестителя, Гантер, Н. Й., 1991 р.

заманюють, запрошують гори. Надаремно. Чвірка одержимих бриджистів сидить у підвалі „Кобзарівки”, сховавшись за димову заслону. Божого світу не бачать. Проте на свв. Петра і Павла всі в церкві. А вона, ота гантерська церковця, здвигнена трудом, журбою і потом д-ра Івана і Наталії з Галушинських Макаревичів, ледве вміщує молільників. Тут немає лавок, треба постояти. Тільки бабуся Ключасова і Марія Козак мають привілей сісти на лавочку.

Найважливіша частина Богослужби — це ходження з тацою. Спонковіку по сільських церквах ходження з тацою було почесною функцією. Тільки заслужені парафіяни ходили з тацою. Так було й в Гантері. З правої сторони іконостасу виходив з повагою інж. Орест Ключас ані не моргнувши оком, хіба поглянув на тацу, чи вже багато долярів. З лівої сторони церкви крокує повагом д-р Іван Макаревич та все між пацієнток ходить, бо там попадаються „п'ятки”.

Ніхто того не знає, що д-р Іван Макаревич зросив власною кров'ю підніжжя гантерської церкви. А кров людська — не водиця... Хірургія з косою не пара. Кусочок п'яти впало під тією косою. Хірург заціпив зуби, зашив п'яту, і косив далі.

Ви не питаєте, скільки перстенів і скільки мінкових нагортків має докторова Наталія, а питаєте, чи вже готовий обід для будівельних робітників. Ось іде пан Костів, мистець свого діла, за ним Максим, маляр з Божої ласки, і ще кількох дебелих і голодних ідуть до „смерекової хати” обідати...

І так було рік за роком...

*ДРУЗЯМ
НА ДАЛЕКУ ДОРОГУ*

Ентузіяст, технічний співробітник і видавець цієї книжки — св. п. Ілля Павліш.

Улюблені чорнобривці,
які сам садив.

... Ілля Павліш не видержав тягару жорстокої і довгої недуги, і дня 17-го грудня, 1994 р. відійшов до небесного Творця. Тепер він уже не в Селиських, тих перемиських, а в небесних, світлих, соняшних, квітучих черешнями, вишнями, і пахучих горіховим листям, де повно янгольського, молодечого співу, запалу і снаги, серед яких молодий Ілля розгортав колись ще не опірені крила. Хай добра пам'ять про людину із милосердним серцем, щирого сина України, довго буде між нами.

(Закінчення прашальних слів, що їх, від імені недугої вдови, відчитала після Панахиди, журналістка, Ірина Камінська).

Стежка додому. Усі квіти світлив Ілля Павліш.

МИСТЦЕВІ ПЕТРОВІ АНДРУСІВУ

Сипалось золотом сонце на труну любителя сонця, Петра Андрусіва. Він бо розсипував щедрими бризками оті золоті промені по княжих хоробах своїх унікальних картин, золотом оздоблював княжу й козацьку славу, підносив велич історії, підкреслював у картинах багатство і світлість доби, яка давно відійшла.

Сипалось золотом оте благодатне сонце й огрівало свіжу, розкопану могилу й труну

Мистця, якому належало найвище військове відзначення — китайка, бо він воював кистею ціле своє творче життя, створюючи ряд баталістичних картин, а все переможних, овіяних славою і героїзмом.

Замість китайки — в'язка найніжніших, зі смаком пов'язаних, квітів від дружини, символізувала оте благородне, сповнене краси, Мистцеве серце.

2-го січня 1982 року громада хоронила унікального, неповторного Мистця, який в державному народі мав би свій п'єдесталь ще за життя.

Вартість Андрусівих творів збереже наша історія, і ті полотна, яким пощастило дістатись до приватних колекцій, повинні перейти до одного з наших музеїв, як світла, незнищима пам'ять по великому мистцеві.

Господь наділив Петра Андрусіва ще одним цінним талантом, мистецтвом слова. Його статті на мистецькі теми, доповіді, кожночасне відкриття збірних виставок ОМУА, це були літературні шедеври, яких хотілося слухати, не пропустивши слова.

Таким був покійний Мистець, який загубився маленькою дитиною в людському морі, і віднайшов себе в українській духовості, якій був вірний до останніх хвилин туземного життя.

Емблема першого балу української преси виконана Петром Андрусівим.

„СТОЯЛА Я І СЛУХАЛА ВЕСНУ...“ (Оксані Керч)

Ти слухала весну, виглядала її усім своїм молоденьким серцем ще там у Львові, коли тієї весни не віщувала ще ні одна ластівка.

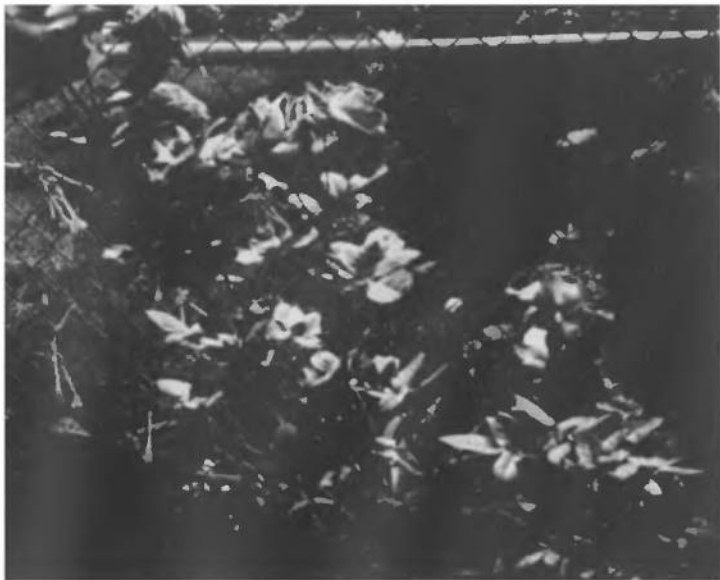
Ціле Твоє життя Ти пробивала стежку отій весні, промощувала дорогу широкогранням своїх сил і здібностей, своїм інтелектом і безмежно добрячим серцем.

Тут, у Філядельфії Ти розбурхувала усі застійні плеса: громадська праця, література, журналістика, театр, живе слово й музика. Ти метушилася безупинно, виглядаючи проблисків весни. І вона врешті прийшла у жупані, у віночку, та ще й у сап'янцях.

Як же сумно, як же безмежно жалко, що Ти, Оксано, вже не бачила, не сприймала краси весняних спалахів, гомону дзвонів, ні отого підйому буйних, весняних, молодих трав...

Оксано! В Україну прийшла Весна. Ще трохи, і сонце засвітить на повну красу і силу.

В жалобі по Тобі чіпляємо (не жовті), а синьо-жовті кокарди в надії, що Ти їх побачиш у засвітах, бо і там, високо, стоїш, на воротях раю і слухаєш українську Весну.

ЗАСУМУЙ, ТРЕМБИТО...

Закурилися, затягнулися гантерські гори болем і смутком невимовним.

Трембітають трембіти та тамошніх узгір'ях наших, „не наших” газдівств, бо умер Легінь, якому Гантер завдячує і чар, і красу, і оте невимовне, несхоплене словами тепло, що лилося роками з нашої славної Кобзарівки.

Немає вже між живими отого Газди, що стояв на порозі хати з простягнутими широко руками і ввічливо запрошував і своїх і чужих, вгощав і приймав, мов рідних.

Немає Дуба високого, твердого і буйного, що мужньо відбивав чверть століття і бурі, і громи і вітри...

Немає гірського Орла, загорілого сонцем і вітрами, що літав, мов Поет, високо і далеко, що жив красою і добром і поезією. Відлетів Орел і більше не вернеться ніколи.

Немає Людини, що мала серце, бо воно навіки затихло...

Немає Івана Володимира Кобзаря...

ІВАСЕВІ КЕРНИЦЬКОМУ-ІКЕРОВІ

Ми були друзями „дале-кого віддалення”, бо ділила нас річка Гадсон своєю зеле-ною стрічкою.

Ти, Дорогий Івасю, писав свої фейлетони від довгих, давніх років, а я недавно відчинила побіч Тебе вікно, і ми в мирі й злагоді спільно тягнули той відпружливий куточок в правому розі другої сторінки „Свободи”. Згодом Ти вмовк і я осталась сама. Ми спомагали одне одного теплим, зичливим словом, обмінювались привітаними, і я гадаю, що Ти у підвалі душі не ховав до мене жаль за моє маленьке віконце. Воно ніколи не було Тобі конкуренцією, бо Ікер був тільки один і десять „вікон” не могло б його заслонити.

Івасю-Голубе! Я вдячна Тоді за кожний усміх при зустрічі, за теплий потиск руки, за добре слово заохоти, в якому ніколи не скривалось жало, ні охота вколоти. Як жалко, що таких Івасів, як Ти, треба шукати сьогодні зо свічкою.

Збігом обставин мені не судилося Тебе прощати. В той день, як Ти пішов у мандрівку, плакало бервинське небо дрібненькими, теплими слізьми. Вікна затягнулися смутком на знак жалоби по Тобі, а буйні наші смереки вклонялися Тобі низько востаннє, і вже не ріка Гадсон, а безмежні простори ділять мене від Твоєї могилки.

Я кладу уявно китичку квітів на Твою домовину, таких жовтеньких і простих, як ті, що ти колись купував кожної п'ятниці для виконавців ньюйоркського Літературного клубу, бо і Ти-Голубе зійшов зі сцени життя, зігравши блискучо трагічну й нележку роль!

НЕЗАБУТНЯ ОДАРКА (Пам'яті Ольги Стецури)

У роках 1923–33 громадське й культурне життя Кракова гуртувалося довкола Студентської Громади й товариства „Просвіта”. Душею активності й вітальності громади був тоді св. п. мистець Дам'ян Горняткевич. Ось зродився у нього задум поставити в Кракові оперету „Запорожець за Дунаєм”, яка, як знаємо, вимагає добрих солістів, великого хору, оркестри, декорацій, режисера й диригента.

Мистець Горняткевич при своїх прикметах послідовності, солідності, й невсипучості, поборов усі перешкоди, і скоро почалися кропіткі проби для підготовки вистави. Найлегше прийшлося підшукати Карася і Одарку.

Саме тоді жило в Кракові подружжя інж. Володимира й Ольги Стецурів, щедро обдарованих голосами, (може й школеними), або Богом даними з природи. Ольга Стецура не тільки прекрасно співала, вона й грала, мов професійна акторка, і чарувала аудиторію свіжою вродою і чаром своєї появи.

Студент медицини, Роман Граб, у вдячній ролі Андрія, блистів срібнозвучним тенором. Молоденька студентка Іванна Трешневська-Савицька грала ролю Оксани.

Хор був великий, повнозвучий, барвистий, оркестра була „позичена”, зала — польського театру, диригував оперетою диригент Менцінський, на жаль, не пам'ятаю його імені.

Були оплески й були квіти. На виставі був присутній сл. п. поет Богдан Лепкий. Ольга Стецура, безперечно, домінувала над ансамблем не тільки голосово, але й чарувала своє особовістю.

Проби солістів відбувалися у гостинному домі Стецурів. Пригадую Ромчика Стецуру, який вже тоді поринав у музику, заслуханий у батька й маму, а в колісочці попхінкував зовсім маленький Іриней, якому арії із Запорожця аж ніяк не давали заснути.

За всіма отими картинами впала давно занавіса...

У місті Торонто (Канада) поховано не так давно незабутню „Одарку” із оперети „Запорожець за Дунаєм”, св. п. Ольгу Стецуру.

Пам'яті покійної, яка в час Різдва 1933 року пригорнула до родини самотню, українську студентку, присвячую мої скромні рядки.

ЛЕМКО ПОМЕР

— А ти, голубе Михайле, вівсяним плячком і житним чиром годований, не спирайся об небесний одвірок і не чекай, аж тя закличут до столу. Ти все і все будеш стояв на остатку, і гантерське панікадило, либонь, тобі не допоможе, але кажу — либонь, бо ануж станесе чудо...

А тим часом у небеснім ОУМН (Об'єднання Українських Мистців Неба) велику раду скликають, стіл довгий-предовгий розложили, і мистці один за одним за той стіл засідають. І не в азбучному порядку, і не за роками смерти, а так, де хто сам хоче, і де кому місце попаде...

Першим прийшов Гординський, сів на начальному місці, а обидва Холодні дивляться на нього скоса, та й кажуть: „Той гордий галичанин не поступиться Україні ані на один сантиметр”.

Надходять достойний Дам'ян Горняткевич і Осінчук Михайло, а Мороз (теж Михайло) кидає у них злісним оком, і знову, і знову своє: „Ради хліба вкуса — малюють Ісуса”.

Прийшов баталіст Андрусів, і стало тихо, мов у церкві, тільки Мегик підкашлює, і лице у нього легко, легенько дрижить...

Стіл довгий, а крісел щораз менше, а тут і Бутович, і Литвиненко, і Гніздовський, і Дядинюк, і кольорист Неділко, і ніхто не хоче сідати кінець столу, бо кожний перший...

Ласовський, ласий на жіночу красу, говорить буцім то жартома: „А що, панове мистці, гарних жінок тут між нами не буде, у celibаті просидимо аж до віку?”

І тут зараз таки зашуміли небесні котари, і дві сестрички, дві мисткині Кульчицькі зі славного міста Перемишля з'явилися ось тутечки, на прикрасу.

Ласовський покрутив носом, він бо заглядав за молодшими. Небо небом, а спокуса кортить.

І загриміли небесні громи, і свічники затряслися із-за такого неподобства, і з'явився, у блеску слави, великий Олекса Новаківський. А борода в нього довга та сива, аж поза сині хмари. Він обійшов погля-

М. Черешньовський.

дом довгий стіл, казав його скинути на діяспору і поставити інший, круглий, мов лемківська крисаня.

— А де ж Черешньовський Михайло? — спитав зразу мистців.

— Он там, ув одвірку стоїть, в лемківській простенькій ноші, не сміє сідати між панів...

І підійшов Новаківський до Лемка, пригорнув його до грудей, оту благородну Людину, мистця шляхетного, щирого, простого, що розцвіла талантом на вівсянім, лемківським пляцку і на житньому чирі. І засів Черешньовський за круглий стіл по правиці великого Олекси.

Пам'ятник на могилі Р. Савицького роботи В. Січинського. Цвинтар св. Марії, Філадельфія. Посвячення пам'ятника відбулось 6 травня 1962 р. Пам'ятник уфундований членами УМІ.

Пам'ятник на могилі Миколи Шлемкевича. (Фото: Р. Савицький, грудень 1967 р.).

Юрій Мусій. Людина золотого серця.
(12 липня 1909 р. — 3 лютого 1967 р.)

**РОДИННИЙ
АЛЬБОМ**

Мама Марія і Тато Олександр Трешневські. Перемишль, 1908 р.

Марія з Граффів і капітан Зенон Дрималик (мої вуйки).

Моя сестра Дарія (Одя).

Слава Дрималик-Шевчик
(тіточна сестра).

**Мій батько, о. Олександр
Трешневський.**

о. Олександр Трешневський народжений 24 серпня 1884 р. в Перемишлі, колишній довголітній парох і декан в Угневі, повіт Рава Руська, Україна, душпастир скитальців у Німеччині й останньо парох української католицької церкви св. Андрея у Філядельфії, ЗСА. Висвячений 15 липня 1908 р. Помер 15 грудня 1973. Похоронений 20 грудня 1973 р на українському католицькому цвинтарі в Факс Чейсі, Па.

Моя мама.

Вітчм Р. Савицького Гнат Мартинець, в уніформі Лицаря і Командира ордену Св. Сильвестра Папи (відзначений Папою Іваном 23-им 16 червня 1962).

Львів. Показ народньої ноші. Молодий і молода з Угнева. Іванна Трешневська та Роман Савицький (перша зустріч), 1934 р.

Син Роман.

Батько моєї синові —
мислитель, Микола Шлемкевич.

Моя внучка Миколая.

Мій онук, Роман III.

Роман Савицький, закінчення „Гай Скул”. Філадельфія, черв. 1957 р.

Спортивно-вишкільний табір на пластовій оселі „Вовча тропа”, біля містечка Іст Четгем, Н. Й. На фото хорунжий Роман Савицький III із таборовим прапором (літо 1982).

Дідо з онуком. М. Шлемкевич і Роман III. Кінець 1965 р.

Український танковий гурт: Іванна Федорів, Ольга Гарабач-Козак, Іванна Трешневська-Савицька, брати Левицькі; хореограф М. Головчак. Краків, Польща, 1933 р.

Інценізація Шевченкової „Тополі”. І. Савицька в ролі ворожки. Характеризував Роман Тимчук. Філадельфія, 1954 р.

Дарія, Марія й Іванна Трешневські в одягах міста Угнева, 1938.

Піаніст Олександр Слободяник, Роман і Марта Савицькі.

Перший з'їзд сеньйорів: д-р Ірена Крамарчук, проф. О. Гулей, І. Савицька.
В правому розі Зенко Комоницький.

Полуденок у Гординських. Зліва: Святослав Гординський, Мирося (його дружина), Лада (дочка), Марта і Роман Савицькі (тіточні).

Із незабутнім Славком Гординським. Свят-Вечір 1991 р.

Рідкісні гості. Зправа: Атанас Фіголь, Кость Паньківський, Володимир Кубішович, Марта і Роман Кренфорд, 24 жовтня 1970 р.

Казка „Спляча Королівна”. Ведуча Леся Масюк, остання зліва Ніна Климовська, остання зправа Авра Середя. Режисер Володимир Шашаровський. Текст розповіді — І. Савицької.

Іванна Коць, Іванна Савицька.
Відкриття виставки Ека, Гантер.

Внучка Міка з приятелем.

Жюрі для вибору „кралі“ на балі української преси у Філадельфії, 1971 р. Теодор Юоськів-Терен, Володимир Ласовський, Стефанія Чаплинська, Петро Андрусів, Іванна Савицька.

„Родинне“ танго.

ЗМІСТ

<i>ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ</i>	5
<i>САМА ПРО СЕБЕ</i>	7
<i>СТЕЖКАМИ В МОЛОДІСТЬ</i>	9
З музикою у світ (пам'яті піяніста)	11
Унікальному Ювілятові	15
З поклоном у Митрополита	17
Мій Святий Миколай	19
Чорні рожі	21
До тітки на вакації	23
Різдвяне мереживо	25
Різдвяне чудо	27
Травнева пригода (на основі пережитого)	29
Не розгадана загадка (на основі пережитого)	31
Чи помнеш лемку?	33
 <i>АМЕРИКА, АМЕРИКА...</i>	 37
Павло Плішка зблизька	39
Обід з найбільшними	43
Із спогадів юного фільмара	45
Писанка в Об'єднаних Націях	47
Різдво в Організації Об'єднаних Націй	49
Баль в ООН	51
Царівна на скляній горі	53
Зорі говорять правду...	55
О. Мазурик — іконописець	57
Портрет М. Гарасовської-Дачишин	60
В обіймах евфорії... (перший баль української преси в Америці)	63
 <i>ЗУСТРІЧ З УКРАЇНОЮ</i>	 65
<i>Листи</i>	69
Дитячий світ у поетичнім слові	73
Преса в Україні пише про Іванну Савицьку	75
<i>Вірші</i>	76
Казка про дорогий перстень	80
 <i>З МОГО ВІКНА</i>	 83
Про гумор і гумореску	85
Про авто, кукурудзу та ще дещо...	86
Наукова доповідь про вуса	87
Зенляк з Белза	89
Відмолоджуймося	90

Хлопчиків з веснянками на носику	92
Мандрівка в молодість	93
А світ такий гарний	95
Несподіванка (прямо з життя)	96
Крізь спогадів фіранку	97
Вакації тут і там	98
Історія одного собаки	100
Великодній капелюшок	101
На Кальварію... (розповідає Ілля Павліш)	102
Єпископська візитація...	104
Подарунок для Мами...	105
Гантер колись...	107
 <i>ДРУЗЯМ В ДАЛЕКУ ДОРОГУ</i>	109
Друзям в далеку дорогу	110
Мистцеві Петрові Андрусіву	112
„Стояла я і слухала весну...” (Оксані Керч)	113
Засумуй трембіто...	114
Івасеві Керницькому-Ікєрові	115
Незабутня Одарка (пам'яті Ольги Стецури)	116
Лемко помер	117
<i>Пам'ятники</i>	119
 <i>РОДИННИЙ АЛЬБОМ</i>	121

Іванна Савицька. Філадельфія, 1951 р.

Про автора

Іванна Савицька з 1949 у ЗСА. Авторка збірок віршів: „Серце” (1953), „Українські молоді пісні” (композитор М. Фоменко, 1957), „Незабудьки” (1959); оповідань і казок: „Наша хатка” (1957), „Золоті дзвіночки” (1958), „Три казочки” (1961), „Денник Ромця” (1963); п'єси „Гість із неба” (1955); збірок нарисів: „З пташиного лету” (1974), „Ой, верше мій верше” (лемківський говір, 1982). Співпрацює з журналами в Україні: „Світ Дитини”, „Українське Дошкілля”, „Мій Приятель”; із періодиками в ЗСА й Канаді: „Свобода”, „Америка”, „Народна Воля”, „Нова Зоря”, „Наше Життя”, „Листи до Приятелів”, „Вільне Слово”, „Жіночий Світ”. Співпрацювала в розробці шкільних читанок В. Радзиковича, К. Кисілевського, Б. Романенчука. Член об'єднання письменників „Слово”.

Нагороди: Конкурс шарадистів — перша нагорода (Львів 1936); Конкурси СФУЖО ім. Марусі Бек за гумористичну сценку „Бюро патентів”, за парapsихологічне оповідання „Лист з Еспанії”, за гумореску „Молода кров”. Відзначення: Конкурс ім. І. Франка за книжку „Ой, верше мій верше”.

Printed in USA — 1997

Видавництво „Свобода“, Джерзі Ситі, Н. Дж., 1997 р.

Керівник друкарні — Роман Павлишин.

Складачі — Дарія Малиновська, Теофіля Рігальська, Іда Фокс.

Комп'ютерна верстка — Роман Брух.

